

Tilståelse

Lov, teori og praksis

Kandidatnummer: 636

Leveringsfrist: 25.04.2013

Antall ord: 16 102

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Presentasjon av tema.....	1
1.2	Bakgrunnen for oppgaven.....	1
1.3	Hvor i loven hører oppgaven hjemme	1
1.4	Metode	2
1.5	Avgrensninger.....	2
2	TILSTÅElsen.....	4
2.1	Generelt.....	4
2.2	Ulike former for tilståelse	4
3	TILSTÅElsens rolle i en etterforskning.....	6
3.1	Tilståelsens rolle som bevis	7
3.2	Hva skjer etter at man har fått en tilståelse	7
3.3	Hvordan behandler man en tilståelse	8
3.4	Tilbakekalling av tilståelse	9
4	PÅTaleunnlåteLse	11
4.1	Generelt.....	11
4.2	”Legalitets- og oppportunitetsprinsippet”	11
4.3	Straffeprosessloven § 69	12
4.3.1	”Særlige forhold”	13
4.3.2	”Overveiende grunner”	14
4.4	Kompetanse til å treffe beslutning om påtaleunnlåteLse	14
4.5	Straffeprosessloven § 70	15
5	FORELEGG.....	16

6	TILSTÅELES DOM.....	17
6.1	Generelt.....	17
6.2	Straffeprosessloven §248.....	17
6.3	Ordlyden	18
6.3.1	”Begjæring fra påtalemyndigheten”	18
6.3.2	”Siktedes samtykke”	19
6.3.3	”Uforbeholden tilståelse”	20
6.3.4	Strafferamme	21
6.3.5	”Når retten ikke finner det betenkelig”	22
6.4	Rett til forsvarer	22
6.5	Gangen i en tilståelsessak	23
6.6	Adgangen til anke ved tilståelsesdom.....	23
6.7	Adgangen til frifinnelse ved tilståelsesdom.....	24
6.8	Hensyn bak tilståelsesdom.....	25
6.8.1	Hensynet til den siktede.....	25
6.8.2	Hensynet til effektivitet og hensiktsmessighet	26
6.8.3	Hensynet til den fornærmede.....	26
6.8.4	Kriminalpolitiske hensyn.....	27
6.9	Mothensyn	27
6.10	Kontradiksjonsprinsippet ved tilståelsesdom:	28
6.11	Statistikk	29
7	TILSTÅELSE I HOVEDFORHANDLING	31
7.1	Generelt.....	31
7.2	Hensyn	32
7.3	Tilståelsesrabatt, straffeloven § 59,2	32
7.3.1	Generelt	32
7.3.2	Historikk og lovendring.....	33
7.3.3	Ordlyden	34
7.3.4	Hensyn.....	38

8	TILSTÅELSER I PRAKSIS.....	39
8.1	Innledning	39
8.2	Metode	39
8.3	I ”mindre alvorlige” saker – hverdagskriminalitet	40
8.3.1	Generelt:	40
8.3.2	Oppfattelsen av tilståelsen i det daglige:	40
8.3.3	Tanker om tilståelsesrabatten og påtaleunntatelse	41
8.4	I større og alvorligere saker – spesielt organisert kriminalitet.....	42
8.4.1	Generelt	42
8.4.2	Deres syn på tilståelsen i lys av deres arbeid	43
8.4.3	Problemstillinger	46
8.4.4	Deres syn på tilståelsesrabatten	48
8.5	Politistudenter	49
8.5.1	Generelt	49
8.5.2	Viktigheten av tilståelsen i opplæringen	50
8.5.3	Opplæring i arbeidsmetoder	50
8.5.4	Hvordan studentene opplever betydningen av tilståelsesrabatt og tilståelsesdom	52
9	ER TILSTÅELSEN ALLTID TIL Å STOLE PÅ?	53
9.1	Innledning	53
9.2	Eksempler	54
9.3	Politiets metoder	57
10	OPPSUMMERING.....	59
10.1	Holdbarhet	59
10.2	Tilståelser i praksis	59
10.3	Utvikling.....	60
10.4	Tilståelsesrabatten	61
11	KILDER.....	63

11.1	Skriftlige kilder.....	63
11.2	Muntlige kilder	64
11.3	Rettspraksis.....	64

1 INNLEDNING

1.1 Presentasjon av tema

Jeg ønsker i denne oppgaven å se på forskjellige aspekter ved tilståelsen i straffesaker. Jeg vil gi en fremstilling av hvordan tilståelsen kommer til anvendelse i straffelovgivningen samt hvordan denne oppfattes og behandles i praksis.

1.2 Bakgrunnen for oppgaven

Oppgaven er skrevet på bakgrunn av et selvvalgt tema, tilståelse. Motivasjonen for oppgaven kom i utgangspunktet av en interesse for saker der siktede er dømt på bakgrunn av en falsk tilståelse. Ut ifra dette kom interessen for hva som egentlig ligger i og kreves av en tilståelse og hvordan denne i virkeligheten behandles i praksis kontra hva som kreves av den i teorien.

1.3 Hvor i loven hører oppgaven hjemme

Temaet om tilståelser hører først og fremst inn under straffelovgivningen og det er til denne jeg i oppgaven vil begrense meg.

Hovedsakelig ”Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22 mai 1981 nr. 25” sist endret med lover av ”20 juni 2008 nr 47” (i kraft 1 april 2010) og ” 15 januar 2010 nr 2” (i kraft 1 mars 2010). Og i ”Lov om Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22 mai 1902 nr.10”. Det er i hovedsak i disse to lovene som omhandler straffelovgivningen.

1.4 Metode

Jeg vil i oppgavens første del gi en teoretisk fremstilling av begrepet ”tilståelse” og hvordan tilståelsen behandles i lovgivningen. Videre vil jeg behandle de viktigste bestemmelsene i loven der tilståelsen kommer til anvendelse.

I oppgavens praktiske del vil jeg se på hvordan tilståelsen behandles i praksis. Dette ønsker jeg å belyse med intervjuer og samtaler med de som tar imot tilståelser i praksis. I denne delen av oppgaven har jeg intervjuet to studenter ved politihøgskolen i Kongsvinger. De er begge på sitt andre år i studiet og er derfor ute i praksis i hvert sitt politidistrikt. En politibetjent ved Sandvika politikammer og to politimenn som arbeider i gruppen for organisert kriminalitet ved Asker og Bærum politikammer, en jobber med etterforskning, mens den andre er knyttet opp mot spaningsgruppen.

Grunnen til at jeg har valgt disse personene er for å gi et så bredt spekter som mulig for å belyse så store deler av politiarbeidet som mulig. Organisert kriminalitet er en av de gruppene som arbeider med en av de alvorligste formene for kriminalitet vi har her i landet, mens politibetjenten arbeider med mer hverdagslig kriminalitet som vinning, innbrudd osv.. og til slutt studentene som er de som skal bruke det de har lært i sin hverdag når de er ferdig utdannet politi.

I denne delen av oppgaven vil de enkelte intervjuobjektene henvises til med initialer, ikke fullt navn.

1.5 Avgrensninger

Jeg vil begrense meg til tilståelser i straffesaker.

Falske tilståelser vil bli nevnt som et punkt i redegjørelsen for tilståelser, men jeg vil ikke behandle dette punktet ytterligere da det i hovedsak er de alminnelige tilståelser jeg ønsker å belyse.

2 TILSTÅElsen

2.1 Generelt

Hvis vi ser på ordet tilståelse i en alminnelig språklig forståelse, betyr ordet å innrømme at man har gjort noe galt.

Ordet tilståelse i rettslig forstand betyr at den siktede erkjenner skyld i de forhold siktelsen gjelder.

Det er altså en forskjell på begrepet i alminnelig og juridisk forstand. Man kan si at den alminnelige definisjon også inngår i den juridiske, men at den juridiske definisjon går videre og krever mer enn kun erkjennelsen av at man har gjort noe galt.

Tilståelsen er bakgrunn for flere viktige bestemmelser i lovgivningen. Den er i mange sammenhenger et viktig vilkår for oppfyllelse av en rekke bestemmelser i Norsk lov, disse vil bli behandlet i det følgende.

2.2 Ulike former for tilståelse

Det forekommer ulike former for tilståelse: uforbeholden, forhandling, skrittvis og falske tilståelser.

For det første har vi ”uforbeholden tilståelse”. Dette er den form for tilståelse som ofte brukes som vilkår i lovens bestemmelser. Her er det ikke nok at den mistenkte påtar seg skyld. Tilståelsen må også svare til bevisene i saken. Det holder altså ikke at den mistenkte erklærer seg skyldig, han må også tilstå de faktiske forhold i saken.

For det andre har vi noe jeg kaller en ”forhandlingstilståelse”. Man tilstår litt etter litt etter som momenter i saken dukker opp og man bruker da gjerne tilståelsen som et ledd i forhandlingen om redusert straff. For eksempel hvis en mistenkt skulle tilstå enkelte forhold nå, hva vil det ha å si for straffen videre.

For det tredje har vi det jeg vil kalle en ”skrittvis tilståelse”. Denne forekommer oftere i alvorligere saker med tøffere kriminelle miljøer. Slike tilståelser går ut på at den mistenkte tilstår forhold etter hvert som politiet bringer frem beviser i saken. Den mistenkte vil aldri tilstå flere forhold enn det han allerede vet at politiet med sikkerhet kan bevise.

For det fjerde har vi noe vi kaller falsk tilståelse, altså at man tilstår forhold man ikke har begått. Det kan være mange grunner til dette og ulike grupper innenfor begrepet ”falsk tilståelse”.

For det første har vi de tilfellene der siktede eller mistenkte tilstår uriktig som en følge av sterkt press. Slikt press kan forekomme for eksempel under avhørssituasjoner der de siktede etter mange timer med samtaler, mye fakta og der avhørssituasjonene i seg selv kan oppfattes som svært ubehagelig, velger å tilstå fordi han ser dette som eneste mulighet til å slippe ut av situasjonen.

For det andre har vi situasjoner der den siktede av en eller annen grunn feilaktig faktisk tror at han er skyldig. Det kan være mange grunner til dette der en av dem kan være at siktede har misforstått fakta eller sin egen rolle i hendelsesforløpet.

For det tredje har vi de som frivillig gir en uriktig/falsk tilståelse. For noen kan dette være for å dekke over for og ta skylden for noen man er glad i, for eksempel venner eller familie. For andre kan dette være en følge av psykiske lidelser, eller et unormalt behov for oppmerksomhet.

3 Tilståelsens rolle i en etterforskning.

En etterforskning kan i mange tilfeller være svært vanskelig for politiet og spesielt da det foreligger få bevis og lite holdepunkter å gå ut ifra. Hvor stor rolle tilståelsen spiller kommer an på hva slags type sak det er snakk om.

Det skjer i noen tilfeller at den skyldige kommer til politiet for å melde seg å fortelle hva som har skjedd og gir sin forklaring med en gang uten at det i forkant har rukket å bli en etterforskning. På denne måten er det svært lite etterforskning som skal til. I slike tilfeller vil det bare være nødvendig og sjekke opp de foreliggende opplysninger for å få klarhet i hva som har skjedd og om tilståelsen er holdbar. I saker der det kan være flere skyldige kan det bli vanskeligere, men i det hele tatt at en av de skyldige melder seg og gir sin forklaring vil resten av etterforskningen på mange måter bli lettet.

Videre har vi de tilfellene der siktede velger å samarbeide med politiet og tilstår i avhør. I disse tilfellene har politiet i forkant kommet så langt i etterforskningen at de har funnet frem til en mulig mistenkt og på bakgrunn av dette kallet vedkommende inn til avhør. Det at det da kommer en tilståelse gjør at politiet kan jobbe videre med det de allerede har funnet ut og gå videre i saken, med en viten om at det de har funnet ut stemmer.

Det kan også føre til problemer dersom det i saken dreier seg om flere mistenkte eller flere skyldige og bare en velger å samarbeide med politiet og kun om sin egen rolle i det hele. Det er likevel ingen tvil om at dette selvfølgelig hjelper etterforskningen med at man i alle fall har et holdepunkt i saken.

Et annet aspekt ved en tilståelse i forhold til en etterforskning er at denne i noen tilfeller gir hjemmel for videre undersøkelser. Som et eksempel sier straffeprosessloven §162 at ”påtalemyndigheten kan gjøre vedtak om personundersøkelse når siktede har tilstått...”

3.1 Tilståelsens rolle som bevis

Forklaringer fra parter i enhver sak er alltid viktige. Det kan være vitner og sakkyndige, men spesielt siktedes forklaring må anses for å være av stor betydning også som bevis i en sak både for politiet og i retten. Da det i tillegg foreligger en tilståelse enten av de faktiske forhold i saken eller i alle fall en erkjennelse av skyld må dette sees på som et betydelig bevis.

”I straffeprosessloven er reglene om avhør av siktede således ikke behandlet i lovens tredje del om bevis (Kap. 10-13), men i et eget kapittel om siktede (§§ 90-93). Dette skyldes at man ikke har funnet det hensiktsmessig å skille reglene om hans forklaring ut fra reglene om hans rettsstilling for øvrig (jf. Innst. S. 196). Det er imidlertid klart at siktedes forklaring er av betydning som bevis – ofte kan det være det viktigste bevis i saken. Slik var også tvistemålsloven 1915 ordnet, men i den nye tvistelov av 2005 er reglene om partsforklaring inntatt i lovens femte del om bevis”.¹

Det er også viktig å tenke på at det ikke nødvendigvis er utfallet av den mistenktes tilståelse i forhold til egen skyld som er avgjørende. Det kan også være et viktig poeng at den mistenkte kan gi en god forklaring eller eventuelt noe som kan bevise andres medvirkning eller skyld i en sak.²

3.2 Hva skjer etter at man har fått en tilståelse

Når politiet har mottatt en tilståelse er det første de må gjøre å finne ut hva slags tilståelse det dreier seg om.

---

¹ Andenæs, side 163

² Rt. 2002 s. 993 behandlet i kapittel 7.3 om strafferabatt

For det første må politiet finne ut av om tilståelsen er holdbar, finnes det andre bevis eller holdepunkter i saken som støttet tilståelsen? Dersom tilståelsen kommer til midt i en etterforskning kan dette være enkelt, da har man ofte informasjon nok om saken til å vite om dette kan være noe å jobbe videre med eller ikke.

Videre må man fastsette hvor i etterforskningen tilståelsen er kommet og ut ifra dette avgjøre hvilke tiltak man bør sette i verk.

3.3 Hvordan behandler man en tilståelse

Hvordan man behandler en tilståelse kommer først og fremst an på hva slags sak man står overfor og ikke minst hva slags tilståelse det er snakk om og hvor og hvordan i etterforskningen tilståelsen tilkommer.

Det første man må gjøre er å se på hva slags sak dette gjelder og alvorlighetsgraden sådan. I små og mindre viktige saker kan dette ofte avgjøres med en bot eller et forelegg. Eksempler på dette kan være trafikkoverskridelser, blir man stoppet i fartskontroll er det svært sjelden grunn til å nekte straffeskyld ettersom fakta som regel er vanskelig å motsi. I slike saker er det stort sett det greieste å ”tilstå” handlingen og å gjøre opp for seg ved å betale en bot eller et forelegg.

Videre kommer de sakene der det er snakk om andre straffebud og der strafferammene stort sett er høyere. I de enkleste sakene, der for eksempel vinningskriminalitet og mindre narkotikabeslag ligger høyt oppe på statistikken, kan det i mange tilfeller være muligheter til å avgjøre saken ved en forenklet domsavgjørelse (tilståelsesdom). Vilkårene for dette følger av straffeprosessloven . § 248.³

---

³ Se videre kapittel 6 om tilståelsesdom

I noen tilfeller vil begrensninger i selve bestemmelsen avgjøre om saken må gå til hovedforhandling eller om andre alternative domsavsigelser kan få gjennomslag. Et eksempel på dette er begrensningen i forhold til strafferamme i straffeprosessloven § 248, som sier at saker med høyere strafferamme enn 10 år ikke kan avgjøres ved hjelp av tilståelsesdom.

3.4 Tilbakekalling av tilståelse

Hvilken rolle spiller en tilståelse dersom den i ettertid blir trukket tilbake? Her kan man tenke seg tilfeller der en siktet under avhør tilstår en handling, men av en eller annen grunn senere angrep og trekker tilståelsen tilbake. Kan man da fortsatt legge vekt på den i det videre arbeidet med saken?

Spørsmålet kan ytterligere vanskeliggjøres da den siktede i noen tilfeller kommer med en ny forklaring i ettertid. Eller i de tilfeller der politiet gjennom sin etterforskning har kommet frem til at den første tilståelsen støttes av bevisene og saken for øvrig, kan man da legge vekt på tilståelsen eller er den uansett likegyldig.

Andenæs behandler spørsmålet slik i sin bok:

”tilståelsen må foreligge ved *domsavsigelsen* (jf. Rt. 1929 s. 367). En tilståelse som er kalt tilbake har ingen prosessuell virkning, uansett hvor lite troverdig retten finner siktedes nye forklaring. Hvis tilståelsen blir kalt tilbake etter at dommen er avsagt, er derimot dommen gyldig nok.”⁴

Ut ifra dette kan man lese at en tilståelse som kalles tilbake mister sin prosessuelle virkning. Det kan likevel tenkes at den fortsatt kan ha betydning for saken videre. En tilståelse

---

⁴ Andenæs, side. 444

fra siktede vil uansett gi nye opplysninger til saken som politiet vil kunne bygge videre på i sin etterforskning. Om politiet finner at opplysningene stemmer eller ikke, vil uansett ha betydning for opplysningen av saken. At tilståelsen senere trekkes tilbake vil si at påtalemyndigheten ikke lenger kan bruke den som et ledd i prosessen, men det trenger ikke nødvendigvis bety at informasjonen man tilegner seg på bakgrunn av arbeidet med tilståelsen også må settes til side.

4 Påtaleunntatelse

4.1 Generelt

Begrepet påtaleunntatelse betyr at påtalemyndigheten ikke ilegger påtale selv om det er utvist skyld i de konkrete forhold.

Et annet ord for dette er abolisjon som i jussen betyr at man frafaller forfølgelse for en straffbar handling.

Bestemmelsene om påtaleunntatelse legger vekt på de tilfeller der det ikke finnes tvil om skyldspørsmålet, men at det likevel foreligger særlige grunner til å ikke pålegge påtale i saken. Hovedregelen for påtaleunntatelse finner vi i straffeprosessloven §§ 69 og 70, samt i påtaleinstruksen kapittel 18.⁵ Straffeprosessloven § 69 behandler vilkår for alminnelig påtaleunntatelse etter opportunitetsprinsippet, mens § 70 tar for seg tilfeller der det unntates en eller flere deler av en påtale dersom det finnes flere sammenstøtende forhold.

4.2 ”Legalitets- og opportunitetsprinsippet”

Legalitetsprinsippet er et viktig prinsipp i norske rett, i påtalemyndigheten har etter dette prinsipp plikt til å reise tiltale hvis den finner bevis på den siktedes skyld.

Bestemmelsene om påtaleunntatelse bygger i norsk rett på ”opportunitetsprinsippet” der påtalemyndigheten har rett til å unntate straffeforfølgning hvis den finner at det er den beste løsningen⁶.

---

⁵ Påtaleinstruksen

⁶ Andenæs, side. 364

4.3 Straffeprosessloven § 69

Paragrafen tilsvarer straffeprosessloven av 1887, § 85 andre til fjerde ledd, slik denne lød etter endringsloven av 12. Juni 1981 nr. 62, (lovendringen kom etter endringer i straffeloven § 52, femte, sjette og syvende ledd som nå er § 53, nr. 3 bokstavene a-f). påtalemyndigheten kunne etter lovendringen oppheve, endre eller sette nye vilkår for prøvetiden. Den er ellers lik § 69 i straffeprosesslovkomteens utkast.⁷

Straffeprosessloven § 69:

”Selv om straffeskyld anses bevist, kan påtale unnlates såfremt slike særlige forhold er til stede at påtalemyndigheten etter en samlet vurdering finner at overveiende grunner taler for ikke å påtale handlingen.

Unnlatelse av påtale etter første ledd kan gjøres betinget av at siktede i prøvetiden ikke gjør seg skyldig i noen ny straffbar handling. Prøvetiden er to år fra den dag det blir besluttet å unnlate påtale, men ikke lenger enn foreldelsesfristen for adgangen til å reise straffesak for handlingen. For siktede som var under 18 år på handlingstidspunktet, kan prøvetiden settes til 6, 12, 18 eller 24 måneder.

Unnlatelse av påtale kan også gjøres betinget av slike vilkår som er nevnt i straffeloven § 53 nr. 2, nr. 3 bokstavene a – h, nr. 4 og nr. 5. Den siktede skal på forhånd få adgang til å uttale seg om vilkårene. Når den siktedes forhold gir grunn til det, kan påtalemyndigheten i prøvetiden oppheve eller endre vilkår som er fastsatt og sette nye vilkår.”⁸

---

⁷ Riksadvokaten, rundskriv, Nr. 2250/89

⁸ Endret ved lover 14 juni 1985 nr. 71, 11 juni 1999 nr. 39 (ikr. 1 juli 1999 iflg. res. 11 juni 1999 nr. 663), 21 mars 2003 nr. 18 (ikr. 1 apr 2003 iflg. res. 21 mars 2003 nr. 358), 20 jan 2012 nr. 6 (ikr. 20 jan 2012 iflg. res. 20 jan 2012 nr. 41). Endres ved lov 20 mai 2005 nr. 28 (ikr. fra den tid som fastsettes ved lov) som endret ved lov 19 juni 2009 nr. 74.

I rundskrivet fra Riksadvokaten heter det at ”påtaleunntatelse etter straffeprosessloven § 69 innebærer en skyldkonstatering. Minimumskravet er at påtalemyndigheten vurderer bevis-situasjonen som så god at den vil lede til fellelse ved en domstolsbehandling. Vanligvis vil det være en fordel om bevisene med en særlig styrke gir grunnlag for skyldkonstatering. Det er likevel ikke noe krav om tilståelse.”⁹

Det er altså ikke noe krav om tilståelse for at påtaleunntatelse skal kunne gis etter straffeprosessloven § 69, det er tilstrekkelig at påtalemyndigheten finner at bevisene i saken er så sterke at det kan konstateres skyld. Det kan likevel ikke unntates at en tilståelse vil være til stor nytte i et slikt tilfelle i og med at det ved en tilståelse som i tillegg støttes av de øvrige bevis, vil etterlate svært liten tvil vedrørende skyldspørsmålet.

4.3.1 ”Særlige forhold”

Det heter i bestemmelsen at påtale kan unntates når ”slike særlige forhold er til stede at påtalemyndigheten etter en samlet vurdering finner at overveiende grunner taler for ikke å påtale handlingen”

Det er derfor i hovedsak opp til påtalemyndighetens samlede vurdering å overveie om slike grunner er til stede.

Slike forhold kan ofte være i saker der man ikke ser det hensiktsmessig å påføre straff i det konkrete tilfellet. Et eksempel på slike tilfeller kan være bildrap der noen tar livet av sine egne barn, da stort sett ved et uhell. I slike tilfeller er det nærliggende å tro at tapet av barn er straff nok og at ytterligere straff fra samfunnet og forfølgelse ikke vil ha noe videre for seg.

---

⁹ Riksadvokaten, rundskriv. Nr. 2250/89

4.3.2 "Overveiende grunner"

Når det heter i ordlyden at overveiende grunner på tale for at en slik unnløtelse skal kunne finne sted må man legge til grunn at en slik beslutning skal veie tungt. Ordet overveiende betyr at hovedvekten av argumenter taler for, altså at det er flere grunner til å åpne for påtaleunnløtelse enn å la være.

4.4 Kompetanse til å treffe beslutning om påtaleunnløtelse

Hvem som har kompetanse til å treffe beslutning om påtaleunnløtelse reguleres bland annet i påtaleinstruksen:

”Politiet avgjør spørsmålet om påtaleunnløtelse i saker om forseelse, hvis ikke tiltalespørsmålet hører under Kongen. I saker om forbrytelse avgjøres spørsmålet om påtaleunnløtelse av statsadvokaten, hvis ikke avgjørelsen hører under riksadvokaten eller Kongen. Spørsmålet om påtaleunnløtelse avgjøres likevel av politiet i forbrytelsessaker der påtalekompetansen ligger til politiet, jf. straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b til d.

Mener politiet at en sak om forbrytelse der påtalekompetansen ikke ligger til politiet, jf. straffeprosessloven § 67 annet ledd bokstav b til d, bør avgjøres ved påtaleunnløtelse, skal saken forelegges statsadvokaten til avgjørelse. Foreslås påtaleunnløtelse etter straffeprosessloven § 69, skal det utferdiges siktelse.”¹⁰

Dette viser at kompetansen til å foreta påtaleunnløtelse for det meste ligger hos politiet.

---

¹⁰ Påtaleinstruksen §18-2

4.5 Straffeprosessloven § 70

Denne bestemmelsen legger vekt på å gi påtaleunndlatelse for enkelte straffebud dersom det finnes flere sammenstøtende forhold. For eksempel dersom noen er siktet for vold og ran er det liten vits i å ta med en trafikkforseelse, som at han i tillegg har kjørt litt for fort. Dette vil ikke ha noen innvirkning på straffen utover de mer alvorlige forhold i siktelsen.

Straffeprosessloven § 70:

”Påtale kan unnlates når reglene for straffutmålingen ved sammenstøt av flere forbrytelser eller forseelser medfører at ingen eller bare en ubetydelig straff ville komme til anvendelse.

Påtale kan også unnlates når det er ilagt militær refselse for forholdet.”¹¹

”Begrunnelsen for påtaleunndlatelse i sammenstøtstilfellene er av rent *prosessøkonomisk* art.”¹²

---

¹¹ Endret ved lov 24 juni 1994 nr. 36 (ikr. 1 juli 1997).

¹² Andenæs, side. 366

5 FORELEGG

Forelegg er en mulighet til å gjøre opp for straffeansvaret ved å betale en bot. Det vil si at i mange tilfeller vil straffen i seg selv være boten og da den er betalt har man gjort opp for den overtredelsen som er begått. Da blir man ferdig med saken uten å gå gjennom rettssak. Et av de vanligste eksemplene for dette finner vi innenfor veitrafikken, der man inntil visse grenser ved overtredelser av veitrafikkloven gjør opp straffen ved bøter.

Straffeprosessloven § 255: ”finder påtalemyndigheten at en sak bør avgjøres med bot eller inndragning eller begge deler, kan den utferdige forelegg i stedet for å reise tiltale”

Man kan da si at ved å godta en bot eller et forelegg tilstår man på mange måter den handlingen som er blitt begått. Dersom man nekter for å ha begått handlingen vil man som regel ikke godta et slikt forelegg og det vil dermed bli en sak ut av det.

Derfor kan man si at tilståelsen er et vilkår for å gjøre opp straffeansvaret ved bot eller forelegg. Dersom vedkommende nekter straffeansvar for den overtredelsen som er begått, og dermed nekter å gjøre opp for seg ved å betale forelegget, vil saken gå videre til andre instanser.

6 TILSTÅELSESDOM

6.1 Generelt

Tilståelsesdom er en forenklet domsavsigelse der saken avgjøres av tingretten, etter begjæring fra påtalemyndigheten, uten hovedforhandling. Det er da stort sett bare siktede som kalles inn til retten og en dommer og et rettsvitne er alt som kreves for å gjennomføre en slik dom. Siktede har også rett til å ha forsvarer til stede, jf. straffeprosessloven §248. Dette er en svært vanlig form for domsavsigelse og det viser seg at det har vært en økning av saker avgjort på denne måten.¹³ Det er likevel viktig å nevne at dette er et avvik fra den form for domsavsigelse som loven oppstiller som normalen. En slik form for domsavsigelse ansees som sikker ettersom det kreves at vilkårene i § 248 er oppfylt for at slik sak skal kunne få gjennomslag.

“En slik forenklet fremgangsmåte anses forsvarlig fordi vilkårene for tilståelsesdom skal sikre at sakene som pådømmes ikke volder bevismessig tvil. Det er da ikke nødvendig å kreve den samme betryggende behandlingen som når skyldspørsmålet er omtvistet.”¹⁴

6.2 Straffeprosessloven §248

Tidligere ble tilståelsessaker avgjort uten hovedforhandling ved ”dom i forhørsrett”. Begrepet ble endret til tilståelsesdom i 2003.

---

¹³ Se blant annet pressemelding nr: 53/2010

¹⁴ Nou 2003:15 punkt 5.5.5

Dette følger av straffeprosessloven § 248: ”Etter begjæring fra påtalemyndigheten og med siktedes samtykke kan tingretten pådømme en sak uten tiltalebeslutning og hovedforhandling (tilståelsesdom), når retten ikke finner det betenkelig...”

Her følger det i bokstav a til c en oversikt over i hvilke saker det kan pådømmes tilståelsesdom. For det første: det må gjelde en straffbar handling som ikke kan medføre fengsel i mer enn 10 år. For det andre: en overtredelse av veitrafikkloven §22 jf. §31 og siktede erklærer seg skyldig og for det tredje: en overtredelse av veitrafikkloven §24,1 jf. §31 og siktede erklærer seg skyldig.¹⁵

6.3 Ordlyden

Det er et naturlig utgangspunkt å alltid starte med ordlyden i en bestemmelse. Ordlyden i straffeprosessloven § 248 gir en god og systematisk oppramsing av de vilkår som skal være oppfylt for at det skal gis adgang til å avgjøre en sak ved tilståelsesdom.

6.3.1 ”Begjæring fra påtalemyndigheten”

Det er påtalemyndigheten som tar beslutningen om å be retten om tilståelsesdom. Dette gjør de på bakgrunn av den informasjonen de får av siktede etter sin etterforskning. Det er altså påtalemyndighetene som først avgjør om en sak skal vurderes som tilståelsesdom, ikke retten.

---

¹⁵ Straffeprosessloven §248

6.3.2 "Siktedes samtykke"

Videre er det viktigste vilkåret i denne paragrafen "siktedes samtykke" hvis man her går ut ifra en alminnelig språklig forståelse av begrepet samtykke, skulle man tro at det holdt dersom siktede sier ja til tilståelsesdommen. Dette er etter loven ikke nok.

Siktedes samtykke er viktig fordi en tilståelsesdom ikke skal foretas uten at den siktede selv ønsker det. Det er viktig fordi i Norge skal alle ha rett til en rettferdig rettssak, dette kan sees i sammenheng med den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK)¹⁶ ble ratifisert av Norge den 15. januar 1952 og trådte i kraft 3. september 1953. Artikkel 6 om retten til en rettferdig rettssak.

Man skal altså alltid ha rett til en rettssak dersom man ønsker det, dersom man ikke gir samtykke til tilståelsesdom skal ingen andre få avgjøre at det er den beste løsningen.

I utgangspunktet er det samtykke som gis til påtalemyndigheten som er det avgjørende, det kreves et slikt samtykke for at påtalemyndigheten skal kunne sette i gang ønsket om tilståelsesdom for så å sende saken over til retten for deres vurdering av forespørselen. Spørsmålet er om dette samtykket er nok eller om det også er nødvendig å avgi samtykke i retten.

Andenæs tar stilling til spørsmålet slik:

"Det er ikke sagt i loven at samtykket må være gitt i retten, men i Rt 1999 s. 243 har Høyesterett antatt at samtykket skal inntas i rettsboken etter §18,3 ledd, 2 punktum, som bestemmer at det skal fremgå av rettsboken "om de former loven

---

¹⁶ Convention for the protection of human rights and fundamental freedoms-november 4, 1950 art 6

foreskriver er iakttatt”. Gjelder det flere straffbare forhold, må samtykke omfatte alle (Rt 1960 s. 1358)”¹⁷

For domfellelse er samtykke likevel ikke tilstrekkelig.

6.3.3 ”Uforbeholden tilståelse”

Tilståelsen må være ”uforbeholden” tilståelse fra siktede. Helt enkelt kan vi si at det betyr at den siktede tilstår det straffbare forhold og alle de faktiske forhold i saken, og den skyld som spørsmålet krever. Dette følger av straffeprosessloven § 248 bokstav a som sier at tilståelsesdom kan foreligge i saker der det gjelder:

“En straffbar handling som ikke kan medføre fengsel i mer enn 10 år, jf. annet ledd, og siktede innen retten har gitt en uforbeholden tilståelse som styrkes av de øvrige opplysninger”

”Uforbeholden” betyr ut ifra en alminnelig språklig forståelse, ubetinget eller uten forbehold. Altså at det ikke ligger noe annen bakgrunn enn sannheten til grunn for tilståelse. Man ønsker ikke å oppnå noe mer enn å tilstå hva man faktisk har gjort.

Som sagt er det ikke nok at den siktede erklærer seg skyldig, forklaringen hans må også være dekket av bevisene i saken. Det vil si at siktedes forklaring må støttes av de bevis og de fakta som foreligger i saken. Snakker vi for eksempel om et tyveri må siktede ikke bare svare for at han tok en gjenstand som ikke tilhører ham selv, forklaringen hans må også inneholde hvorfor han tok den og dersom dette svarer til et straffbart forhold kan man gå videre med saken.

---

¹⁷ Andenæs, side. 447

Kan man her stille spørsmål om retten har anledning til å avsi tilståelsesdom etter §248 også i de tilfeller der man ikke har noen andre opplysninger i saken enn selve tilståelsen, det vil si ved en ”naken tilståelse”. Andenæs mener i sin bok at en slik løsning ikke er særlig praktisk¹⁸ og at det stort sett i alle saker vil være noen form for opplysninger som kan enten svekke eller styrke saken.

Ut ifra ordlyden i § 248 er det heller ingen holdepunkter for at en slik domsavsigelse kan sies å oppfylle vilkårene bestemmelsen krever, og det er nærliggende å tro at en slik sak vil bli behandlet under hovedforhandling. Høyesterett har behandlet temaet slik i Rt. 1929 s. 1132

”Siktete ble på grunnlag av sin tilståelse dømt for fosterfordrivelse overfor en rekke kvinner. I ett av tilfellene var kvinnen avgått med døden; her hadde man altså opplysninger ved siden av tilståelsen. For de andre tilfelle hadde man ingen direkte opplysninger i tillegg til tilståelsen, da siktete ikke ville oppgi kvinnenens navn. Tilståelsesdommen ble likevel opprettholdt. Dommen er imidlertid ikke noe eksempel på at en naken tilståelse er tilstrekkelig. Man kan si at de opplysninger som forelå om den fosterfordrivelse som hadde medført døden, styrket siktetes tilståelse om de andre tilfelle. Det forelå også i saken skrivelser fra kvinner som hadde henvendt seg til siktete for å få hennes hjelp til fosterfordrivelse.”¹⁹

6.3.4 Strafferamme

Det er her også viktig å merke seg begrensingen som ligger i at saker med høyere strafferamme enn 10 år ikke kan falle inn under bestemmelsen. Dette er for å skjerme de alvorligste saker mot slik forenklet domsavsigelse.

---

¹⁸ Andenæs, side. 444

¹⁹ Andenæs, side. 445

6.3.5 "Når retten ikke finner det betenkelig"

Det er også viktig å se på "når retten ikke finner det betenkelig" straffeprosessloven § 248. Her ser vi at selv om det er påtalemyndigheten som ut ifra sin etterforskning skal avgjøre om en sak skal sendes til retten for tilståelsesdom, har også retten selv et ansvar for å avgjøre om en slik avgjørelse er hensiktsmessig. Det er en betryggende faktor at det er to instanser som har ansvar for å vurdere om siktedes forklaring er holdbar nok til å avgjøres ved tilståelsesdom.

6.4 Rett til forsvarer

"Når en sak er sendt til retten for pådømmelse etter § 248 og det er spørsmål om å idømme ubetinget frihetsstraff i mer enn 6 måneder, skal siktede ha forsvarer." jf. straffeprosessloven § 99 jf. straffeprosessloven § 96

Videre kommer det fram av straffeprosessloven § 248 at "dersom den siktede har forsvarer skal denne få anledning til å uttale seg før saken blir tatt opp til doms. Det samme gjelder bistandsadvokat for fornærmede".

Det fremkommer altså av loven at selv ved forenklet domsavsigelse skal det legges til rette for at siktede skal kunne hjelpes av sin forsvarer. Viktigheten av dette kommer frem i straffeprosessloven § 100 som sier at den som skal ha forsvarer etter § 96-99, skal få offentlig forsvarer oppnevnt. Offentlig forsvarer vil si at det er staten som betaler for forsvareren, ikke siktede selv.

6.5 Gangen i en tilståelsessak

Gangen i en tilståelsessak er en enklere saksgang enn ved alminnelig hovedforhandling etter reglene i straffeprosessloven kapittel 22. Til å begynne med er man avhengig av å få en tilståelse eller en innrømmelse fra den mistenkte i saken. Dersom mistenkte innrømmer å ha foretatt den handlingen han er anklaget for og han gir en uforbeholden tilståelse må det vurderes om saken kan pådømmes etter vilkårene i straffeprosessloven § 248 om tilståelsesdom. Da skal den mistenkte gis spørsmål om han er villig til å gi samtykke for slik dom, straffeprosessloven § 233²⁰ jf. straffeprosessloven § 248. Dersom påtalemyndigheten kommer frem til at tilståelsen er holdbar og uforbeholden og vilkårene i §248 er oppfylt kan saken gå videre.

Opplysningene om muligheten for at saken kan avgjøres som tilståelsessak må forklares nøye for den mistenkte, dette gjøres enten av politiet selv eller en eventuell forsvarer. Dersom den siktede samtykker til dette er det opp til påtalemyndigheten å sende saken videre til tingretten som deretter skal vurdere om vilkårene er oppfylt og saken kan avgjøres på denne måten.

Selv om siktede har tilstått skal han innkalles til retten for avsigelse av dom. Det er ikke krav om meddommere som ved vanlig hovedforhandling. Det er tilstrekkelig med en dommer og et rettsvitne tilstede i tillegg til den siktede.

6.6 Adgangen til anke ved tilståelsesdom

Spørsmålet om det er adgang til å anke en avgjørelse som er tatt ved tilståelsesdom har vært diskutert i juridisk teori. I utgangspunktet skulle man ikke tro at det skulle være nødvendig å anke en avgjørelse der siktede har tilstått alle punktene i tiltalen. Da skulle man

---

²⁰ Endret ved lov 30 aug 2002 nr 67 (i kraft 1 jan 2003 iflg. Res. 30 aug 2002 nr. 938)

tro at man også er gjort kjent med strafferammer og de enkelte saksbehandlingsregler som gjelder for en slik avgjørelse. En grunn til at man skulle ønske å anke en slik dom kan for eksempel være at men angrer på avgjørelsen, men, på den annen side, er det nærliggende å tro at det samtykket som er gitt fra siktede er veloverveid.

Videre kan man stille spørsmål om anke vedrørende utfallet av saken, da spesielt straffutmålingen. At man har samtykket til en avgjørelse som tilståelsesdom burde ikke stå i veien for at man skal kunne anke utfallet av saken på samme måte som ved sak i hovedforhandling.

I NOU 2003: 15 er spørsmålet om anke formulert slik:

“Fordi det er et vilkår for tilståelsesdom at siktede har avgitt en uforbeholden tilståelse som støttes av de øvrige opplysningene i saken, er anke over skyldspørsmålet ikke aktuelt. Straffutmålingen, saksbehandlingen og lovanvendelsen kan imidlertid ankes til lagmannsretten på vanlig måte, jf. straffeprosessloven § 306 sammenholdt med § 5 annet ledd og § 6.”²¹

6.7 Adgangen til frifinnelse ved tilståelsesdom.

Det har vært et omdiskutert tema om retten er pliktig til å avsi en fellende dom etter §248 eller om det her foreligger en mulighet for frifinnelse. Ut ifra begrepet i sin alminnelighet kan man si at det utelukker seg selv, en tilståelsesdom kreve jo en tilståelse av skyld og straffepunktene i en sak. Da skal det vel ikke være muligheter for frifinnelse.

Johs Andenæs stiller i sin bok spørsmålet om siktede tilstår det faktiske forhold som påtalemyndigheten har siktet ham for, men at retten finner at forholdet ikke er straffbart eller at

---

²¹ NOU 2003: 15 punkt 5.5.5

straffbarheten er bortfalt på grunn av foreldelse. Han velger å svare på sitt eget spørsmål ved å si at dersom slike forhold foreligger spiller det ingen rolle om siktede har tilstått eller ikke.²²

Denne konklusjonen er jo logisk, dersom det ikke foreligger noen holdepunkter for dom skulle man tro at det ikke er hensiktsmessig å utvide den ressursen som tilståelsesdom er, med tanke på at dette ikke er en normal rettergang etter loven. Tilståelsesdom skal jo være en forenklet domsavsigelse ved tilståelse for å være til hjelp for både rettssystemet og ikke minst den tiltalte. Dersom tilståelsen er irrelevant, skulle man tro at å ta opp saken til tilståelsesdom er overflødig og unødvendig.

Det er nok også viktig å tenke på at ettersom tilståelsesdommer er en stadig økende form for rettsavgjørelse er det viktig å trekke grenser for hvordan den skal brukes. Den er satt for å forenkle rettssystemet på en positiv måte, ikke nødvendigvis som et alternativ for å få flest mulig saker avgjort og avfeid utenfor hovedforhandling.

6.8 Hensyn bak tilståelsesdom.

6.8.1 Hensynet til den siktede

For en som er siktet i en straffesak, kan det i mange tilfeller være hensiktsmessig å få saken avgjort ved tilståelsesdom fremfor å vente på hovedforhandling. Dersom siktede er villig til å tilstå alle de faktiske forhold i saken og ta på seg skyld, er det ingenting som tilsier at han skulle ha behov for å vente på hovedforhandling for å vise sin uskyld. Det er også tidsbesparende for den siktede å bare få saken ut av verden så fort det lar seg gjøre.

---

²² Andenæs, side. 447 og 448.

I forhold til saksomkostninger vil disse også være betraktelig lavere for den siktede ved en forenklet domsavsigelse enn ved hovedforhandling.

Det kommer frem av straffeprosessloven § 248 at dersom siktede har forsvarer skal denne få lov til å uttale seg før saken tas opp til doms. Det er nok likevel slik at ikke alle har forsvarer eller får nok tid sammen med sin forsvarer til å få alle fakta på bordet for på den måten å vite hva som i hver enkelt sak er det mest hensiktsmessige å gjøre. Det er nærliggende å tro at det også i tilståelsessaker bør kunne foreligge en tilståelsesrabatt ved politisamarbeid, men i noen saker kan avgjørelsen om å la saken gå som tilståelsesdom kanskje ha innvirkning på straffeutmålingen.

6.8.2 Hensynet til effektivitet og hensiktsmessighet

For retten er det svært tidsbesparende at mange og spesielt de mindre sakene kan avgjøres på denne måten i stedet for å skulle føre alle saker gjennom en hovedforhandling. En hovedforhandling kan virke som en stor påkjenning på alle de involverte og kanskje særlig fornærmede. Det er svært tidkrevende i et allerede belastet rettssystem. På denne måten frigjøres tid og ressurser til å kunne fokusere på de kanskje mer alvorlige saker som krever en full rettssak. I slike saker der skyldspørsmålet er besvart og de bevismessige hensyn er ivare tatt må man kunne si at en slik behandling er hensiktsmessig for alle parter i saken.

6.8.3 Hensynet til den fornærmede

Det vil også i mange tilfeller gagne den fornærmede i saken å kunne unngå en rettssak. Dette vil være svært tidkrevende samt en stor påkjenning. Det vil i mange tilfeller være til stor hjelp og bare kunne komme seg videre fra en slik sak og ikke minst unngå å måtte gjenoppleve saken gjennom blant annet å måtte gi vitneforklaring.

6.8.4 Kriminalpolitiske hensyn

Det er klart at et av de viktigste hensynene bak en slik ordning må være å skape et rettssystem som fremmer muligheten for den siktede til å tilstå. Det skal gjøres hensiktsmessig for den skyldige å gjøre opp for seg og samarbeide med politiet for lettest mulig å oppklare og bli ferdig med en sak. Dette vil på mange muligheter lette prosessen for alle parter i saken.

Det er også klart at et rettssystem der man åpner for at den siktede vil samarbeide med politi og rettsvesen vil styrke rettssikkerheten. Det åpner for rettssaker der man i større grad vil få flere fakta lagt frem og styrker muligheten for en så godt opplyst sak som mulig.

Alternativet er jo at det virker skremmende eller likegyldig for en siktet om han samarbeider eller ikke og dermed kanskje vil hevde sin uskyld og holde viktig informasjon tilbake i et håp om at dette vil gi en mildere dom. Eller at det rett og slett ikke spiller noen rolle og dermed lar være å samarbeide.

6.9 Mothensyn

Det finnes også hensyn som taler mot tilståelsesdommer. Selv om det er mer effektivt med slike domsavsigelser, kan det nok i noen tilfeller virke mot sin hensikt. I noen tilfeller kan det kanskje være mer hensiktsmessig for den siktede å få føre sin sak i en hovedforhandling. Det kan ikke være tvil om at en sak blir bedre opplyst i ved hovedforhandling enn ved tilståelsesdom.

I forhold til den fornærmede kan det også i noen saker være viktig å få føre sitt vitnemål under hovedforhandling fremfor å bare få saken avgjort ved tilståelsessak.²³ Dette kan nok i noen tilfeller være en måte for den fornærmede til å bearbeide det som har skjedd for se-

---

²³ NOU 2006:10

ner å komme seg videre. Det kan også være tilfeller der det er viktig for fornærmede å få møte den siktede i retten og få sagt sitt samt å få ta del i de forskjellige stadier i en rettssak, det kan være viktig for den fornærmede og få en dom der bevisene er vurdert og straffeutmålingen er skikkelig begrunnet.

6.10 Kontradiksjonsprinsippet ved tilståelsesdom:

Det kontradiktoriske prinsipp veier svært tungt i norsk prosess, i NOU 2003:15 er prinsippet forklart slik:

“Meget viktig for å sikre et riktig resultat er *det kontradiktoriske prinsipp*. Det går ut på at en tiltalt har krav på å bli hørt før han blir straffet. For at tiltalte skal kunne imøtegå en anklage på en effektiv måte har han rett til å gjøre seg kjent med den. Dette innebærer at han har rett til innsyn i dokumentene i saken og til å få vite hva som blir anført mot ham. Dessuten har tiltalte rett til å være tilstede under rettssaken og ta til orde i rettsmøter. Det kontradiktoriske prinsipp er ikke generelt formulert i en enkelt bestemmelse, men kommer til uttrykk en rekke steder i loven. Prinsippet om kontradiksjon er dessuten understreket i rettspraksis.”²⁴

Spørsmålet er i denne sammenheng hvor stor vekt man kan tillegge dette prinsippet i henhold til en tilståelsessak. Det er klart at en slik sak i seg selv verken er like godt opplyst eller er like godt gjennomarbeidet som en sak som går til vanlig hovedforhandling og derfor følger de alminnelige prosessregler.

Det er nærliggende å tro at et prinsipp som ellers i retten er ansett som svært viktig skulle ønskes ivaretatt i alle deler av prosessen.

---

²⁴ NOU 2003:15 punkt. 5.5.3.4

På en måte kan man nok si at i forhold til den siktede er dette prinsippet ivaretatt. Den siktede har en rett til å forklare seg og i tilfeller der det foreligger vilkår for en tilståelsesdom er dette også avgjørende. Uten forklaring og en tilståelse fra den siktede har man ingen grunnlag for tilståelsesdom.

Videre vil det være viktig at den siktede vet hva han er anklaget for, dette vil måtte komme frem av tilståelsen og hans forklaring. Det er avgjørende for den ”uforbeholdne tilståelsen” at den siktede tilstår både skyld og de andre forhold i saken. For å oppfylle vilkårene i §248 er siktede nødt til å være kjent med alle forhold i saken for å kunne gi sin uforbeholdne tilståelse.

6.11 Statistikk

Det viser seg at det er en betydelig forskjell i antall tilståelsessaker i de forskjellige tingretter. Ut ifra en artikkel i ”Rett på sak²⁵” viser statistikk over andel tilståelsesdommer av avsagte dommer i straffesaker at Sør-Trøndelag tingrett ligger på topp med 61% og Oslo på kun 34%. Ut ifra denne statistikken regnes landsgjennomsnittet å være på 48%.

Av artikkelen kan vi se at Trondheim har satt i gang tiltak for å øke andelen tilståelsessaker fremfor saker som går til hovedforhandling ”For å få det til er kontakten med aktørene sentral. Muligheten for å få tilståelsessaker tas opp i møter med aktørene; påtalemyndighet, forsvarer og bistandsadvokater.”²⁶

Oslo tingrett på sin side jobber også aktivt for å øke antallet tilståelsessaker, men ifølge avdelingsleder for Oslo tingrett Margrethe Lund²⁷ står de ovenfor en rekke utfordringer som gjør dette vanskeligere enn kanskje andre steder i landet. Hovedsakelig nevner hun

---

²⁵ ”Rett på sak”, side. 4 og 5

²⁶ Kolbjørnsen, Hilda Gerd, ”Rett på sak”

²⁷ Lund, Margrethe, ”Rett på sak”

kultur –og språkforskjeller, hun mener det ofte kan være vanskelig å oppnå tilståelsessaker da de har mange saker med siktede uten bopel i Norge, samt at det som en følge av store språkproblemer kan være vanskelig å gi god nok forståelse av ordningen. De har i Oslo satt i gang med noen tiltak for å gjøre dette bedre, men er også åpne for at det er mer som kan gjøres for å fremme muligheten for flere tilståelsessaker.

7 TILSTÅELSE I HOVEDFORHANDLING

7.1 Generelt

Det er ikke alle saker der det foreligger en tilståelse som avgjøres som tilståelsessak. Det kan være fordi ikke alle vilkårene i straffeprosessloven § 248 er oppfylt. Det kan være at tilståelsen ikke er fullstendig nok ut ifra det som kreves av paragrafen eller at det ikke foreligger samtykke fra siktede.

Det finnes også tilfeller der man ikke anser forenklete løsninger som hensiktsmessig. I de alvorligere saker vil det for eksempel etter loven ikke være mulig å forenkle domsavsigelsen. Dette vurderes oftest ut ifra strafferammen på de enkelte forbrytelsene som er begått.

I andre tilfeller er tilståelsen ikke fullstendig eller troverdig nok til at man kan belage seg på en slik domsavsigelse. Dersom man ikke er helt sikker på forholdene rundt tilståelsen er det viktig at saken går videre på normal måte slik at man ikke overser noe og at sjansene for at saken blir avgjort på en ryddig og opplyst måte er større.

I slike tilfeller vil saken gå til hovedforhandling for behandling etter reglene i straffeprosessloven kapittel 22. Det vil si først og fremst hovedforhandling i tingretten straffeprosessloven § 276.

Dersom det ikke foreligger et samtykke fra den siktede er det etter § 248 ikke tilgang til å vurdere saken som tilståelsesdom. Det kan være mange grunner til at siktede ikke samtykker til dette, og en av dem kan være at han ønsker å få saken sin gjennomført i en hovedforhandling.

I noen tilfeller kan det også gjelde tilståelser som er kommet på et senere tidspunkt i etterforskningen slik at alternativet med tilståelsesdom har falt bort.

Et annet alternativ kan være at enten påtalemyndigheten eller retten ikke finner det hensiktsmessig å føre saken som en tilståelsesdom. Det må sies at det etter ordlyden i § 248 er opp til både retten og påtalemyndigheten å utvise skjønn i slike saker og det vil dermed bli en individuell vurdering av hver eneste sak om vilkårene for tilståelsesdom er tilstede.

Dersom en sak går til hovedforhandling vil den behandles på vanlig måte etter reglene i straffeprosessloven kapittel 22. Dette trenger ikke å bety at tilståelsen ikke lenger er av betydning. Det er ingen tvil om at både siktedes forklaring og en eventuell tilståelse er av betydning både for rettsaken og ikke minst straffeutmålingen²⁸

7.2 Hensyn

Man kan se på flere hensyn til at en sak heller skal gå til hovedforhandling enn å avgjøres ved en forenklet domsavsigelse. For det første har vi muligheten for at den siktede ønsker å få saken sin ført i retten. Han kan ha et behov for å få forklare seg uavhengig om han har tilstått de faktiske forhold i saken. For det andre må det være slik at en sak helt klart blir grundigst gjennomgått i en retts sak med meddommere og der vitner og sakkyndige også har mulighet til å forklare seg for retten.

7.3 Tilståelsesrabatt, straffeloven § 59,2

7.3.1 Generelt

Tilståelsesrabatt vil si at det skal kunne gis rabatt ved straffeutmålingen dersom det forelig-

---

²⁸ Se kapittel 7.3 om tilståelsesrabatt

ger en tilståelse og den siktede har samarbeidet med politiet. Det legges til rette for at det ved straffeutmålingen skal ta hensyn til om den siktede angrer på sin handling eller velger å tilstå å gi en sannferdig forklaring som kan hjelpe politiet til en snarlig oppklaring av saken.

7.3.2 Historikk og lovendring

Ved lovendring 2. mars 2001 åpnet straffeloven § 59 et nytt annet ledd for at det også skal kunne gis strafferabatt også dersom den siktede gir en "uforbeholden tilståelse" og viser samarbeidsvilje. Lovendringen tar sikte på at det også skal kunne gis strafferabatt der tilståelsen kommer på et senere tidspunkt i etterforskningen og dersom tilståelsen også hjelper til med å opplyse saken ytterligere.

I 2007 kom riksadvokaten med et rundskriv²⁹ om tilståelsesrabatt og hvordan det nye andre leddet skal tolkes og også hvordan det til nå har blitt behandlet i praksis.

Før lovendringen tok straffelovens § 59 sikte på å verne om det som i juridisk praksis ble omtalt som angrende syndere.

"Tidligere inneholdt § 59 en straffenedsettelsesgrunn for den som før han visste seg mistenkt, angav seg selv og avla fullstendig tilståelse".³⁰

Dette viser at strafferabatten var gjeldende for den som hadde handlet i forkant av en eventuell mistanke. Her var det i utgangspunktet ingen åpning for rabatt ved straffeutmålingen for den som i etterkant av mistanken har ønsket å gjøre opp for seg og samarbeide med politiet.

---

²⁹ Riksadvokaten, rundskriv nr. 3/2007

³⁰ Matningsdal og Bratholm, side. 532

7.3.3 Ordlyden

Straffeloven § 59

”Det som er bestemt i § 58, gjelder også for den som før han ennå vet at han er mistenkt, så vidt mulig og i det vesentlige har forebygget eller gjenopprettet de skadelige følger av handlingen.

Har siktede avgitt en uforbeholden tilståelse, skal retten ta dette i betraktning ved straffutmålingen. Retten kan nedsette straffen under det for handlingen bestemte lavmål og til en mildere straffart.”

Første ledd tar sikte på de som enten melder seg til politiet og tilstår med en gang eller de som før de visste seg mistenkt så vidt mulig forebygget handlingens skadelige følger. Det vil si at den skyldige uten å vite at han er mistenkt har gjort det han kan for å gjøre opp for den skade han har forvoldt. Han viser på denne måte at skaden enten ikke er gjort med hensikt eller at han angrer på det han har gjort og gjør en innsats for å gjøre opp for seg på eget initiativ.

Ut ifra oppgavens tema og hensikt er det I hovedsak annet ledd som vil bli behandlet I det følgende.

Ut fra ordlyden er det også her først og fremst ”uforbeholden tilståelse” man må se på. Den uforbeholdne tilståelsen i § 248 om tilståelsesdom³¹ er nøye omdiskutert i juridisk littera-

---

³¹ Se kapittel 6 om tilståelsesdom og paragraf 248

tur³², spørsmålet er derfor om man kan tillegge begrepet i straffeloven § 59,2 ledd samme betydning.

Det heter i rundskrivet fra riksadvokaten at

”Vilkåret *”uforbeholden tilståelse”* skal forstås på samme måte som det tilsvarende uttrykk i straffeprosessloven § 248 om tilståelsesdom, jf. Rt. 2005 side 559 og Rt. 2006 side 669. De hensyn som begrunner bestemmelsen i § 59 annet ledd, kan imidlertid tilsi at rabatt også bør kunne gis i enkelte tilfeller der tilståelsen ikke er uforbeholden, jf. f.eks. Rt. 2004 side 1287 (pengekur) og Rt. 2006 side 46 (fragått tilståelse). Rabatten må imidlertid som utgangspunkt være mindre i slike tilfeller enn der tilståelsen er fullstendig.”³³

Dette viser at selv om man skal tolke begrepene på samme måte er det i straffeloven § 59,2 ledd gitt mulighet til å utvide tolkningen av bestemmelsen til at ikke alle tilståelser må være uforbeholdne for å tillegges vekt.

Når det kommer til paragrafens ordlyd ”ta i betraktning” ser man at det også her som i straffeprosessloven §248 skal være opp til retten og utvise skjønn i hvert enkelt tilfelle. Her gjelder dette både om det skal gis en rabatt og også nivået. I forarbeidene kan man lese om dette:

”Om det skal gis straffereduksjon og hvor stor den i tilfelle skal være, må avgjøres av dommeren ut fra en konkret vurdering hvor de viktigste momentene vil være hvilken betydning tilståelsen har hatt for fornærmedes situasjon, og hvor stor prosessøkonomisk gevinst den har medført. Ytterpunktene er klare: Det er stor

---

³² Se for eksempel Andenæs, side. 439 og Eskeland, side.443

³³ Riksadvokaten, rundskriv Nr. 3/2007

forskjell på en uforbeholden tilståelse som kommer uoppfordret i første politiavhør, og en tilståelse som først foreligger under hovedforhandlingen etter at tiltalte innser at bevismaterialet mot ham er overveldende." ³⁴

Dette viser at det etter straffeloven § 59,2 skal kunnes legges vekt på tilståelsen uansett når i sakens den tilkommer. Det er altså tilståelsen og hvilken betydning den kan sies å ha som er avgjørende. Tilståelsen må sees i sammenheng med bevisene i saken og hvilken påvirkning tilståelsen har for saken forøvrig. Et eksempel på en tilståelse som må anses som spesielt viktig er i de saker der den enten kan gi en oppklaring eller i det minste ha en vesentlig påvirkning på en sak der politiet ellers har lite eller ingenting annet å gå på.

I en dom om voldtekt og påfølgende drap av to små jenter blir viktigheten av tilståelsen i en sak behandlet slik:

“bestemmelsen søker sin begrunnelse i hensynet til at lovbrudd blir oppklart og at det skjer snarest mulig. Dette har samfunnet, ofrene og de pårørende sterkt behov for, ikke minst i alvorligere saker. Bakgrunnen for lovendringen var at man ønsket å tillegge tilståelser store vekt ved straffeutmålingen enn det som fulgte av høyesterettspraksis... hvilken vekt en uforbeholden tilståelse skal tillegges, vil måtte bero på de konkrete omstendighetene i saken. Blant annet vil tidspunktet for tilståelsen og hvilke bevis som da foreligger og som domfelte er kjent med, ha betydning... det begrenser vesentlig den vekt en tilståelse av egne straffbare forhold kan tillegges, at tilståelsen først kom etter at det forelå bevis som med stor sikkerhet knyttet ham til åstedet. I denne situasjonen hadde han også en klar egeninteresse av å trekke inn B for å unngå å bli belastet mer omfattende forbrytelser enn han hadde begått. Hans forklaring var imidlertid avgjørende for å få B dømt. Og ut fra de hensyn som ligger bak straffeloven §59 annet ledd må det få betydning ved

---

³⁴ Ot. Prp. Nr 81 (1999-2000) side 39

straffeutmålingen at saken gjennom As tilståelse og forklaring ble fullstendig oppklart.”³⁵

Her ser vi at Høyesterett velger å legge vekt på As forklaring og tilståelse ved straffeutmålingen, selv om dette ikke hadde noen innvirkning på hans rettsstilling. Det kommer frem at han i det vesentlig var knyttet til åstedet og handlingen gjennom de ytterligere bevis i saken. Det var imidlertid As tilståelse og forklaring som førte til at B ble dømt og at saken i det vesentlige ble oppklart. Dette viser at selv om tilståelsen i seg selv var ganske uvesentlig for utfallet av saken for As del, skal den fortsatt legges vekt på ut ifra at det likevel førte til at rette personer ble dømt for lovbruddet og saken ble fullstendig oppklart.

Dette er i hovedsak noe av det som ble endret ved lovendringen i 2001, da paragrafen før tok sikte på å gi strafferabatt i de saker der den skyldige på eget initiativ meldte seg for politiet for å tilstå. Det er med denne endringen altså åpnet for at en tilståelse så langt det lar seg gjøre skal komme den siktede til gode.

Når det kommer til størrelsen på rabatten som eventuelt gis er det ingen lovfestet standard. Riksadvokaten belyser likevel noen punkter for hva som skal til for at en slik ordning skal kunne virke som sin hensikt.³⁶ For det første nevner han at rabatten må være så stor at den virker motiverende. Det vil si at dersom vilkårene er oppfylt og den tilståelse eller innsats som er gjort virker på den måten som paragrafen ønsker, bør rabatten være av en så betydelig størrelse at det for den skyldige skal være motiverende å tilstå og samarbeide.

For det andre må rabatten være synbar og forutberegnelig. Altså at man skal kunne regne med at en slik rabatt foreligger dersom man velger å angi seg selv og komme med en fullstendig tilståelse og forklaring. Dette skal ikke være en ordning som blir vurdert i etterkant der utfallet er uvisst. Hvor stor rabatten blir kan selvfølgelig diskuteres ut ifra viktigheten

---

³⁵ Rt. 2002 s. 993

³⁶ Riksadvokaten, rundskriv nr. 3/2007

av det den siktede har å komme med, men at det skal foreligge en rabatt bør være innarbeidet i systemet og være kjent for den siktede.

For det tredje skal ordningen være kjent for den mistenkte. Det er altså opp til påtalemyndigheten eller eventuelt forsvarer å gjøre den mistenkte kjent med at det finnes en slik ordning dersom han ikke er klar over det. Dette er den eneste måten en slik ordning kan fungere på. Det er viktig at man gjøres kjent med både hva ordningen går ut på og hvilken påvirkning det eventuelt har for den mistenktes stilling. Slik at han når han har alle fakta kan ta en veloverveid avgjørelse.

7.3.4 Hensyn

Det generelle hensyn bak tilståelsesrabatten er å fremme et rettssystem der den skyldige oppfordres til å samarbeide med politiet. Riksadvokaten beskriver det slik:

“Ordningen med strafferabatt ved uforbeholden tilståelse er viktig for at personer som har begått lovbrudd, skal erkjenne sine handlinger med de positive virkninger dette som regel vil ha både for fornærmede og for ressursbruken ved etterforskning, påtalebehandling og irettføring.”³⁷

Her ser vi at det legges vekt på hensyn både i forhold til effektivitet og ressursbruk, og også til den siktede og fornærmede .

Det er også her lagt til rette for et rettssystem der man ønsker å oppfordre den skyldige til å gjøre opp for seg.

---

³⁷ Riksadvokaten, rundskriv Nr. 3/2007

8 TILSTÅELSER I PRAKSIS

8.1 Innledning

Hittil har oppgaven gitt en teoretisk fremstilling av forskjellige aspekter ved en tilståelse, sett ut ifra en teoretisk tolkning av lovbestemmelser, juridisk teori og andre rettskilder. I det følgende vil jeg fokusere på tilståelsen sett med øynene til de som arbeider med temaet i praksis. Jeg ønsker å gi en beskrivelse av hvordan tilståelsen oppfattes av politiet, og hvordan tilståelsen anvendes i det daglige arbeidet i utvalgte grupper innenfor politiet. Bakgrunnen for dette er at jeg ønsker å se sammenhenger og forskjeller mellom teori og praksis på området.

Det er klart at det vil være forskjeller fra det man kan tolke direkte ut av en lovbestemmelse og hvordan problemene utarter seg i praksis. Ikke minst fordi de kriminelle miljøene er i stadig forandring, noe som igjen fører til at politiet må forandre sine arbeidsmetoder for å klare å holde tritt med sitt arbeid.

8.2 Metode

Jeg har for å gi denne fremstillingen en praktisk bredde valgt å se på flere ytterpunkter i politiets arbeidsområder. På den ene siden vil jeg se på politiets arbeid med de mindre alvorlige sakene. Med dette menes de saker med lavere strafferamme og det man kan kalle hverdagskriminalitet. På den andre siden har jeg valgt å se på den organiserte kriminaliteten, med fokus på organisert narkotikakriminalitet. Dette er en av de raskest voksende kriminelle miljøer og noen av de vanskeligste oppgavene politiet i står ovenfor. Og til slutt hvordan tilståelsen oppfattes fra politistudentenes side, ettersom det er disse som i fremtiden skal behandle temaet i praksis.

Jeg vil prøve å belyse tilståelsens rolle i deres daglige arbeid, gjennom samtaler og intervjuer med ansatte i politiet innenfor de overnevnte gruppene.

8.3 I ”mindre alvorlige” saker – hverdagskriminalitet

8.3.1 Generelt:

Med hverdagskriminalitet menes de mindre alvorlige saker og den typen kriminalitet som en vanlig politibetjent møter i sin hverdag på jobb. Det følgende bygger på observasjoner gjort av A.H, politibetjent 1, ordensavdelingen ved Sandvika politikammer.

Hovedoppgavene til politiet ved ordensavdelingen ligger egentlig i orden, deres jobb er å opprettholde ro og orden i samfunnet. Hovedvekten av saker de behandler ligger i vinningskriminalitet, innbrudd, vold og rus/alkoholsaker. Disse politibetjentene er i sin arbeidshverdag ute i gatene og kommer over de fleste grupper kriminalitet på en daglig basis.

8.3.2 Oppfattelsen av tilståelsen i det daglige:

”Det å oppnå tilståelse er jo noe vi hele tiden jobber mot når vi står overfor en mistenkt etter at en kriminell handling er begått. Tilståelse for meg personlig handler om å få bevist at jeg har rett i min mistanke, og som politi generelt handler det om å gjenopprette det straffbare på vegne av samfunnet for øvrig. Jeg mener at tilståelse til en viss grad er viktigere enn straffen (i hvert fall like viktig), sett i et noe egoistisk øyemed fra mitt ståsted som politimann som kommer over eller oppdager kriminaliteten.”

Slik forklarer politibetjenten sin oppfatning av hvilken rolle tilståelsen spiller i hennes ar-

beidshverdag. Hun legger også vekt på at i mange tilfeller er det viktig å se hvilke bevis man har i saken for å vite hvilken betydning selve tilståelsen har, betjenten mener at dersom man har sterke bevis i saken vil man bruke tilståelsen til å finne ut av om teoriene man har stemmer. H mener tilståelsen helt klart er viktigst i de sakene der man er avhengig av en innrømmelse av faktiske forhold i saken for å kunne oppklare den.

H sier at for henne personlig er i mange tilfeller tilståelsen viktigere enn selve straffen. Dette forklarer hun med at politiets jobb ligger i å lage en så sikker som mulig sak mot den mistenkte. Derfor mener H at dersom hun får en tilståelse i en sak, kan hun ved å sikre nok bevis til å vite at denne er holdbar være sikker på at ”rett mann” er tatt for lovbruddet og at hun derfor har utført sin arbeidsoppgave så godt det lar seg gjøre.

H sier at det stort sett er tilståelsen de jobber mot i deres vanligste saker. Likevel hender det at de kommer over mistenkte som nekter å erkjenne straffeskyld uansett, i slike saker blir bevisene viktigere fordi det er det eneste man har å forholde seg til. Dette forklarer hun slik:

”Det er jo tilståelsen, eller med andre ord innrømmelsen, politiet jobber mot i denne typen saker. Og det er også det som gjør etterforskningen spennende. Søket etter å finne sannheten, og da også være bevisst på at en tilståelse nødvendigvis ikke trenger å være korrekt.”

Et viktig poeng hun her drar frem er at selv om politiet i utgangspunktet arbeider for å få en tilståelse fra mistenkte eller siktet, er det ekstremt viktig at politiet er åpne for at tilståelsen ikke nødvendigvis er korrekt. Det er derfor viktig, selv om tilståelsen er målet, at de øvrige bevis i saken er så sterke som mulig.

8.3.3 Tanker om tilståelsesrabatten og påtaleunntatelse

Tilståelsesrabatten brukes også mye på denne typen saker som politibetjent H arbeider

med. Hun har en oppfatning om at selv om måten politiet bruker rabatten på varierer litt ut ifra hvilken instans innenfor politiet man arbeider innenfor. Hun forklarer dette slik:

”Som politimann på ordensavdelingen handler tilståelsesrabatten for meg om et verktøy som kan bruke overfor kriminelle til å enten erkjenne delvis eller helt den begåtte kriminelle handlingen – igjen søket etter tilståelse på et tidlig trinn av saken.”

Hun legger vekt på at tilståelsesrabatten er en viktig løsning fordi denne fremmer samarbeid med politiet, hun mener at dette er en svært viktig brikke i politiets arbeid på generell basis.

Når det kommer til påtaleunndatelsen sier hun at det viktigste å tenke på i straffesaker er at mennesker er ulike og at hver sak er forskjellig fordi det er mange faktorer og forhold som spiller inn i hvordan det er riktig å behandle hver enkelt sak. Hun sier:

”Mennesker er forskjellig på samme måte som saker hos politiet er forskjellig. At ting blir vurdert ulikt på grunn av ulike hensyn er for meg i orden.”

8.4 I større og alvorligere saker – spesielt organisert kriminalitet

8.4.1 Generelt

Organisert narkotikakriminalitet er et voksende kriminalpolitisk problem både Norge og verden i dag. Det er stadig nye aktører på det norske markedet, og flere og flere av disse er utenlandske som til tider driver virksomhet også på tvers av landegrensene. Dette er et kriminalitet som er i stadig utvikling noe som gjør det svært utfordrende for politiet og holde følge med i sitt arbeid.

I korte trekk går politiets arbeid hovedsakelig ut på å starte en etterforskning på bakgrunn av tips fra vitner, informanter, spaning eller informasjon de har tilegnet seg på andre vis. Selv om målet stort sett er å ta lederne for disse organisasjonene er det aldri sånn at de går rett på pågrepelse av disse personene. De begynner i det små og bygger opp en sak på bakgrunn av andre bevis og informasjon som de skaffer ved å jobbe med mennesker lengre nede i systemet og også aktører i andre organisasjoner. Slik vil de bygge en så sterk sak som mulig før de foretar en endelig pågrepelse av sitt mål.

Det følgende bygger på samtaler og intervjuer med ansatte ved gruppen for organisert kriminalitet ved Asker og Bærum politidistrikt. De arbeider hovedsakelig med organisert narkotikakriminalitet. K. T og D. E har begge lang fartstid innenfor dette yrket og mens E for det meste jobber med etterforskningen har T en mer overordnet stilling med hovedfokus på spaning.

8.4.2 Deres syn på tilståelsen i lys av deres arbeid

De har begge en oppfattelse om at tilståelsen i seg selv var veldig mye viktigere før enn den er nå og at denne tidligere ble lagt mye mer vekt på, spesielt innenfor den typen saker som de arbeider med til daglig. De legger stor vekt på at måten de arbeider på går ut på å ha en så sterk sak som mulig i forkant av en pågrepelse slik at en tilståelse ikke bør være nødvendig for å opplyse saken.

T skisserer dette med å si at selv om kravet for skjellig grunn til pågrepelse ikke trenger å være på mer enn 51% overvekt, sier han at i deres saker opererer de med så nært opp til 100 % som mulig. De legger vekt på at støttebevisene i saken skal være så sterke at saken er så godt som fullstendig opplyst før de foretar en pågrepelse.

E åpner med å si at «jeg vinner mye heller en sak i retten uten en tilståelse enn med». Han forteller at det nå også er mye vanskeligere å få en tilståelse eller en forklaring som gir dem opplysninger de ikke allerede har. Han mener dette skyldes at den alminnelige kriminelle som man tidligere var kjent med ikke lenger finnes. Nå har de kriminelle miljøene utviklet

seg til å bli større organisasjoner, med mange aktører som arbeider i flere ledd i en sammensatt gruppe. Det er ikke lenger kriminalitet som går ut på å støtte opp for egen rusavhengighet.

Tidligere opererte de kriminelle mer selvstendig og når de ble tatt for noe hadde de ofte et stort behov for å tilstå ikke bare de forhold de var mistenkt for, men også eventuelle andre lovbrudd de hadde begått. E mener også at man kan se tydelige forandringer i hvem det er som driver med denne typen kriminalitet. Tidligere var det mye mer problemer med rusavhengige som begikk andre lovbrudd for blant annet å støtte opp om sin avhengighet, eksempler var ofte kvinner som solgte seg på gaten, mens menn ofte stjal og gjorde mindre innbrudd for å skaffe midler til å ruse seg. Disse hadde ofte dårlig samvittighet og et ønske om å gjøre opp for seg når de ble tatt. Dette viser at tilståelsene som kom tidligere var mer ”uforbeholdne” enn de man ser i dag.

I dagens narkotikamiljø ser man at aktørene, i alle fall de som er ledere for de større organisasjonene ikke selv er rusmisbrukere, men at denne formen for narkotikahandel har blitt et stort og lukrativt marked for de kriminelle. Politiets meninger er at den samvittigheten som tidligere fantes hos de kriminelle i større grad, i dag er så godt som forsvunnet. De kriminelle har ingen motiver for å gjøre opp for seg eller hjelpe politiet på noen måte. De er kun ute etter å hjelpe seg selv og forklarer seg sjeldent om mer enn akkurat hva de må for å sette seg selv i en bedre stilling. Disse kommer oftere med en ”skrittvis tilståelse”, der de velger å erkjenne de faktiske forhold de blir stilt ovenfor og som politiet viser at de med stor sikkerhet allerede kan bevise. Politiet ser i dag at de som blir tatt ved for eksempel en razzia og beslag ofte tilstår de objektive forhold, men sjelden de subjektive. Blir de for eksempel tatt med en pakke amfetamin hjemme hos seg, erkjenner de stort sett at de har oppbevart pakken for en de kjenner, men at de ikke aner hva pakken inneholder eller at de trodde den inneholdt noe annet. Dette er forhold det er svært vanskelig for politiet å bevise, de har stort sett ingen holdepunkter for å vite om den siktede kjente til hva pakken inneholdt eller hva den de oppbevarte pakken for egentlig drev med.

Et interessant poeng som også kommer frem under intervjuene er at politiet oppfatter det

som at det i mange tilfeller er siktedes forsvarer som fraråder dem å avgi forklaring til politiet. Dette forekommer også i de tilfeller der verken siktede eller forsvarer enda vet hvilke fakta politiet allerede sitter på. Politiet mener dette er en uheldig utvikling i og med at dette gjør samarbeidet med den siktede svært vanskelig.

De samme tankene gjør fengselsprest Harald Bekken seg i Tidsskrift for strafferett. Han sier at han gjennom samtaler med innsatte gjennom ni år har gjort seg en oppfatning av at innsattes holdning til hva de har gjort, endrer seg mye fra de blir tatt og i tiden frem mot rettsaken. Bekken skriver at til å begynne med føler de innsatte ofte mye skyld og sliter med å leve med det de har gjort, de har ofte et ønske om å gjøre opp for seg både for sin egen, de fornærmede og etterlattes skyld. Likevel ser Bekken ofte at denne holdningen endrer seg mye i tiden frem mot rettsaken da de innsatte får en mer taktisk holdning til det de har gjort, for eksempel tanker om strafferabatter og mulighet for frifinnelse. Bekkens oppfatning er at slike holdninger oftest kan finnes hos innsatte som bruker mye tid med sin forsvarer. Han understreker at det selvfølgelig er forsvarerens jobb å gjøre det han mener er best for sin klient, men Bekken finner det likevel betenkelig at en forsvarers rolle skal stride imot innsattes ønske om å gjøre opp for seg.

For å belyse sitt poeng drar Bekken frem den kjente NOKAS saken, der en av de tiltalte Lars Erik Andersen i tingretten nektet for all skyld og innblanding i saken, men da saken skulle opp i lagmannsretten ville Andersen tilstå for sin forsvarer og ønsket å gjøre opp for seg i retten. Andersen uttrykte at

”han gjorde gjentatte forsøk på å tilstå, og han ville ikke at løgnene fra tingretten skulle gjentas i Lagmannsretten. Men advokaten min sa bare at det måtte bli som sist. Da ringte jeg politietterforskeren og sa jeg ville tilstå”³⁸

---

³⁸ Se Bekken, Tidsskrift for strafferett side. 274

Dette førte til at Andersen byttet ut sin forsvarer og at han tilsto alt han hadde gjort og visste i lagmannsretten, noe som igjen førte til at andre forklaringer som kom i tingretten også måtte behandles på nytt.

Bekken stiller spørsmålstegn ved om det at Andersens forsvarer ville nekte han å tilstå var et særtilfelle blant norske forsvarere. Han legger til at han gjennom samtaler med innsatte og andre kolleger har hørt flere historier der lignende forhold er tilfelle. Dette er en oppfatning som svarer til det T og E sier at de ofte opplever da de siktede har snakket med sine forsvarere og deretter nekter å samarbeide med politiet.

Det er ingen tvil om at selv om tilståelsen i dag ikke har samme betydning som den hadde før er den fortsatt en svært viktig brikke i politiets arbeid, også i de alvorligste sakene. Når politiet starter en ny etterforskning er dette stort sett på bakgrunn av informasjon de har fått gjennom andre aktører i markedet. Både T og E er svært tydelige på at de er avhengige av å få forklaringer å tips fra mennesker i disse miljøene for å kunne gjøre jobben sin.

8.4.3 Problemstillinger

En av de største problemstillingene de står ovenfor i sin jobb er at det i mange tilfeller vil være farlig for de tiltalte å avgi fullstendig forklaring både i avhør og i retten. Grunnen til dette er at alt som sies i avhør og i forbindelse med en rettssak skal skrives ned og dokumenteres. Dersom det kommer frem av disse dokumentene at de enten har forklart seg om andre i miljøet eller selve organisasjonen kan de vente seg hevn og represalier da de kommer ut igjen. Dette setter disse menneskene i en farlig situasjon og i ytterste konsekvens, livsfare.

Dette er en fare politiet er svært oppmerksom på og tar i forkant av en pågripelse eller et avhør en nøye vurdering av den mistenktes stilling i forhold til resten av miljøet. Både T og E understreker at politiet ofte stopper den tiltalte i sin forklaring dersom de ser at slik informasjon kan komme og i mange tilfeller ser de seg nødt til å fraråde den mistenkte å tilstå

eller forklare seg. «Det er ingen sak som er så viktig at man kan sette mennesker i den type fare » sier E, og det er liten tvil om at de ut ifra erfaring er klar over risikoen disse menneskene utsettes for.

Dette er en av grunnene til at politiet ikke lenger kan støtte seg like mye til forklaringer og tilståelser i sitt arbeid. De kriminelle miljøene får stadig nye metoder for å finne ut av hvem som har sagt hva og både T og E har sett mange eksempler på hvordan ledere i slike organisasjoner har stor kontroll over hva som skjer. ”Jeg har sett tiltalte som trues til å bytte advokat slik at de andre i organisasjonen og de medtiltalte skal ha tilgang til hva han eventuelt har sagt i avhør”, sier E. En slik utvikling har skjedd over flere år, tidligere var ikke hevn for ”tystere” like utpreget, og de kriminelle hadde ikke like gode kunnskaper om hvordan de skulle tilegne seg slik informasjon.

En arbeidsmetode politiet bruker for å løse slike problemer er for det første at de i noen tilfeller beslutter å åpne ny sak. Dette forekommer oftest i de saker der politiet har pågrepet en aktør som i avhør har valgt å gi en forklaring som gir opplysninger om organisasjonen han er innblandet i eller om andre aktører på markedet. Å gå til sak på bakgrunn av det aktøren har fortalt i avhør vil som nevnt være ekstremt farlig for den tiltalte og politiet velger da å ta ut tiltale kun på bakgrunn av bevis på de punkter han er mistenkt for. På denne måten skåner de den tiltalte fra å måtte forklare seg om de ytterligere forhold i retten og det vil ikke være nødvendig å bruke den dokumentasjonen han har kommet med for å felle andre aktører i systemet. Videre åpner de ny sak på bakgrunn av informasjonen de har fått ut ifra tilståelsen, det er altså tilståelsen som er bakgrunn for den nye saken, men risikoen for den som velger å tilstå er betydelig mindre.

En annen metode som brukes i slike tilfeller i avhør er at politiet innimellom skriver ned den påstand de trenger svar på å får den tiltalte til å peke på de delene av teksten han mener de burde se nærmere på. På denne måten får politiet den informasjonen de trenger, mens den tiltalte ikke kommer i noen ytterligere fare ettersom han ikke direkte har forklart seg om noen ting.

8.4.4 Deres syn på tilståelsesrabatten

Tilståelsesrabatten brukes mye også i denne type saker, men det er ikke i utgangspunktet noe de tar stilling til i det hverdagslige arbeid. Det er ikke opp til politiet å avgjøre om det skal gis tilståelsesrabatt. Det eneste de kan gjøre er å binde en påstand. Det er opp til retten å ta de faktiske opplysninger fra politiet opp til vurdering. Politiet oppfatter imidlertid at deres påstander ofte tas til følge av retten, men understreker at det aldri er noen garantier.

Ifølge E varierer tilståelsesrabatten i saker de arbeider med i praksis mellom 10 og 30 prosent av den totale straffeutmålingen. E synes denne ofte blir dratt for langt, han eksemplifiserer med en sak han selv har hatt. En fyr stoppes på sykkel med en pakke med amfetamin, han erkjente forholdene og ga en fullstendig tilståelse og fikk en rabatt på ca. 20 prosent i retten. E mener rabatten strekkes for langt for de som tilstår kun for sin egen del og egne forhold, og som ikke tilfører saken noe mer, enten det gjelder nye opplysninger eller andres stilling i en sak. Han mener det kan være uheldig at det er så tilfeldig hvordan en slik sak er avhengig av en enkelt dommers skjønn, han mener at utmålingen av nivået på strafferabatt kan påvirkes av hvilken dommer man har i en sak og så langt som dommerens humør.

På spørsmål om han mener det burde være flere lovfestede retningslinjer for nivået av tilståelsesrabatten svarer han at ”Ja, det er klart at en slik ordning er nødt til å bygge på skjønn fordi alle saker og de faktiske forhold er forskjellige, men det kunne vært noen retningslinjer for størrelsen på rabatten ut ifra hvilke opplysninger man gir saken.”³⁹

De er begge enige i at det burde være større rabatt for dem som kommer med nye opplysninger i en sak eller hjelper til med å få andre i saken dømt fremfor dem som kun tilstår for egen vinning og kun hjelper sin egen sak. Det gjelder sakene der opplysningene ofte er der allerede eller at tilståelsen ikke bringer inn noe nytt i saken.

---

³⁹ E, D.

I de saker denne gruppen arbeider med hender det ofte at de får tilståelser som belyser også andre saker og andre sider av miljøet de arbeider innenfor. Selv om de som nevnt ikke alltid kan bruke tilståelsen som bakgrunn for en sak, på grunn av den tiltaltes sikkerhet, kan de ofte bruke denne informasjonen i andre saker de holder på å etterforske. I disse tilfellene synes T det er synd at ikke rabatten etter straffelovens § 59,2 kan strekkes til også å dekke slike forhold.

Han sier at ”informanter får alt for dårlig betalt”, med dette mener han at det kunne være gunstig om tilståelsesrabatten også kunne hjelpe de som gir forklaringer og opplysninger som i tillegg til å hjelpe egen sak også opplyser om andre.

8.5 Politistudenter

8.5.1 Generelt

Hva som læres om tilståelsen på politihøyskolen er interessant fordi det jo er disse studentene som skal ut i jobb som politi i fremtiden. Det er hva studentene lærer gjennom skole og praksis som er med på å forme hva de legger vekt på i sine arbeidsmetoder når de skal ut i jobb.

Det følgende bygger på intervju med en andre års politistudenter ved politihøyskolen i Kongsvinger, S. S og L. M. Intervjuene går ut på deres oppfatning av hva de lærer om tilståelsens betydning, hvilken vekt denne skal tillegges og hvordan de lærer å bruke tilståelsen i praksis.

8.5.2 Viktigheten av tilståelsen i opplæringen

Til å begynne med sier S at studentene gjennom sin opplæring på politihøyskolen og i praksis lærer at tilståelsen er viktig.

”Slik jeg har oppfattet det så langt er at en tilståelse avgjør litt hvilken retning etterforskningen tar. Får vi en tilståelse tidlig i etterforskningen, vil det holde med avhør av fornærmede og mistenkt/siktet.”⁴⁰

Hun legger til at dette selvfølgelig også avhenger av sakens alvorlighet, men at dersom de mottar en tilståelse tidlig i saken, vil det ikke alltid være nødvendig med utallige vitneavhør for få bekreftet det den mistenkte/siktede har tilstått.

På spørsmål om hvor stor vekt studentene oppfatter at tilståelsen ilegges svarer S at tilståelse fra en siktet/mistenkt legges stor vekt på i opplæringen. Hun mener at ettersom bevisbyrden uansett ligger hos politiet vil de være nødt til å følge opp informasjonen de har fått, men etterforskningen vil bli mindre omfattende da den siktede allerede har erkjent skyld.

Studenten legger vekt på den ”uforbeholdne” tilståelsen og ser at dersom den siktede velger å gi en slik tilståelse skal dette reflektere godt samarbeid med politiet og at denne derfor er viktig og skal tillegges stor vekt.

8.5.3 Opplæring i arbeidsmetoder

På skolen og i praksis lærer politistudentene ulike arbeidsmetoder blant annet i forhold til avhørssituasjoner, og hva de i slike situasjoner skal legge vekt på. Studentene forteller at de gjennom ulike fag lærer om ulike sider ved politiarbeidet og at de har egne fag der de for-

---

⁴⁰ S, S.

beredes på forskjellige situasjoner. S oppfatter tilståelsen som et viktig mål i avhørssituasjoner og hun sier at:

”Vi lærer at en tilståelse er det vi ønsker å få ut av avhøret. Vi lærer å legge opp alle avhør på en måte for å få fisket ut en tilståelse. Vi har lært at det kan være lurt å spørre i starten av avhøret om personen erkjenner seg skyldig i siktelsen? Om han gjør det så skriver man det først i rapporten og dette er en fordel for mistenkte/siktede.”⁴¹

Dette er M enig i, hun sier at de både gjennom opplæring på skole og i praksis lærer metoder for å oppnå tilståelse i et avhør, spesielt når det dreier seg om avhør med siktet eller mistenkt.

S sier at de lærer å bruke åpne spørsmål under avhør. De spør for eksempel ”hvordan opplevde du hendelsen” istedenfor å spørre ”opplevde du hendelsen som ubehagelig”

Hun sier at det legges vekt på at en tilståelse aldri skal provoseres frem, men hun har gjennom praksis sett at hvilke avhørsmetoder som brukes på mange måter avhenger av hvor lenge den aktuelle politimannen har jobbet i etaten. Hun mener at dette kan komme av at de eldre generasjonene hadde mindre teori på skolen og derfor har tilegnet seg sine metoder under færre retningslinjer enn det studentene lærer nå for tiden. ”Jeg har opplevd politifolk som vrir og vender på ting for å få frem en mulig tilståelse av personer som egentlig ikke ønsker å tilstå, da blir tilståelsen litt tvilsom.”⁴²

Likevel lærer studentene å vinkle avhørene slik at de skal legge frem bevisene og informasjon på en måte at den siktede opplever at han ikke kommer seg unna og at han dermed

---

⁴¹ S, S.

⁴² S, S.

ønsker å tilstå. Dette kan minne litt om en metode for å legge opp til en ”skrittvis tilståelse” samtidig som at man i utgangspunktet ønsker en ”uforbeholden” tilståelse fra den siktede.

”Å tilstå er ikke et ”bindende utsagn”, så hvis en person føler seg presset til å tilstå der og da vil han kanskje trekke tilståelsen sin senere og da må man begynne på nytt med etterforskningen hvis man har lagt for mye vekt på hans tilståelse” understreker S.

8.5.4 Hvordan studentene opplever betydningen av tilståelsesrabatt og tilståelsesdom

Det kommer frem av intervjuet at det gjennom opplæringen legges stor vekt på å gi god nok informasjon om muligheten for tilståelsesrabatt og tilståelsesdom. S sier at de lærer at det er viktig at alle gjøres kjent med denne informasjonen, både for den mistenkte og også den fornærmede. Hun oppfatter gjennom praksis at veldig mange ønsker å få saken avgjort ved hjelp av tilståelsesdom fremfor å få saken avgjort ved ”normal” domsavsigelse.

Både M og S mener at både tilståelsesdom og tilståelsesrabatter er viktige midler for å hjelpe både rettssystemet og de innblandede i en straffesak. Hun mener det er viktig at det legges vekt på å gi god informasjon om slike ordninger slik at alle det gjelder er fullstendig opplyst om sin situasjon.

Når det kommer til tilståelsesrabatten oppfatter Sæther at jo tidligere man i saken får en tilståelse, jo større er sjansene for at det vil kunne gis rabatt ved straffeutmålingen. M legger vekt på at det er omstendighetene i hver enkelt sak som må vurderes i spørsmålet om det skal ilegges tilståelsesrabatt eller ikke.

9 ER TILSTÅElsen ALLTID TIL Å STOLE PÅ?

9.1 Innledning

Tilståelsen har som sagt en svært sterk stilling i vårt rettssystem. Spørsmålet er om vi kan være helt sikre på at de tilståelsene som kommer er holdbare, og hvordan systemet kan sikre at det ikke blir gjort feil i behandlingen.

Jeg har i denne oppgaven gitt en fremstilling av flere aspekter ved en tilståelse og også hvilken innvirkning denne kan ha for behandlingen av forskjellige typer saker. Her først og fremst gjennom tilståelsessaker og strafferabatt. Det er både i hensynene bak og i ordlyden av straffeprosessloven § 248 sagt at det kreves en uforbeholden tilståelse for å benytte seg av den forenklete domsavsigelsen. Det kommer frem av både forarbeider og teori at det stilles strenge krav til både tilståelsen og bevisene for øvrig i saken for å sikre at tilståelsen er holdbar. Det kommer også frem at den samme tolkning skal legges til grunn ved den uforbeholdne tilståelsen i straffeloven § 59,2 om strafferabatt. Det er derfor nærliggende å tro at de samme krav skal legges til grunn når det er snakk om en uforbeholden tilståelse eller en tilståelse som skal veie tungt i en avgjørelse. For eksempel ved den ”fullstendige tilståelse” som er påkrevd i straffeprosessloven § 292 jf. straffeprosessloven § 327 om begrensning i bevisførsel om skyldspørsmålet når en slik tilståelse foreligger.

Videre kan vi se på ulike måter å få frem en tilståelse på. Det beste og enkleste er som nevnt at den skyldige selv melder seg og angir seg til politiet. Men det er også mange saker der dette ikke er tilfellet. På den måten vil politiet i form av sin etterforskning komme frem til personer de ønsker å snakke med, enten som vitner eller mistenkte. Politiet vil da som regel kalle inn den mistenkte til et avhør.

I et slikt avhør er det selvfølgelig en sannferdig forklaring man er ute etter. En metode kan være å la den mistenkte forklare seg og senere sammenligne hans forklaring med de øvrige

bevis i saken. En annen og kanskje mer effektiv i de situasjoner der den mistenkte ikke vil samarbeide, er å forklare hvilke bevis som finnes mot han og hvilke konsekvenser dette har og dermed håpe på å få en forklaring.

9.2 Eksempler

Der det kanskje er størst mulighet for at det gjøres feil er nok i de mindre alvorlige saker som for eksempel vinningskriminalitet og små narkotikasaker. Dette er nok så vanlige forbrytelser. Det er et viktig poeng at dette er saker det er flere av enn alvorligere saker og at det derfor er større sannsynlighet for at det er her feilene skjer i forhold til andre. På en måte kan man nok også se at det også gjør mindre skade i slike saker enn i de alvorligste sakene, selv om slike feil uansett alvorlighetsgrad strider imot rettssikkerhetsmessige hensyn.

Da dette spesielt gjelder de man kaller ”gjengangere” er det nok mange tilfeller der tilståelsene ikke alltid er holdbare. ”gjengangere” er kjente ansikter for politiet og har vært inn og ut av systemet flere ganger. Dette medfører at de kriminelle får kjennskap til hvordan systemet fungerer, strafferammer for de forskjellige overtredelser, og hva som lar seg løse og i hvilke tilfeller det beste er å ta straffen og bli ferdig med saken uansett skyld.

Strafferammene er for eksempel ganske like for tyveri og heleri. Strafferammen for grovt tyveri (straffeloven § 258) er 6 år. Det er den også for grovt heleri (straffeloven § 317 fjerde ledd). Når det gjelder simpelt tyveri (§257) og for simpelt heleri (§317 første ledd) er den 3 år.

Det som ofte skjer er at man ved ransaking finner en pc, et fotoapparat eller lignende som kan kobles til et boliginnbrudd. Boliginnbrudd blir som oftest regnet som grovt – med en strafferamme på 6 år. I de tilfellene er forklaringen mange ganger at man har fått gjenstanden, men at man skjønnte at den stammet fra et straffbart forhold og at man således erkjenner heleri – som da vil ha en strafferamme på 3 år. I de tilfellene må man opp på betydelige

verdier for at heleriet skal ansees som grovt og med samme strafferamme som for det grove tyveriet.

For skal man dømmes for grovt tyveri, må man altså finne det bevist at han faktisk har begått boliginnbruddet, mens for heleriet trenger man bare føre bevis for at han forstod eller burde ha forstått at gjenstanden stammet fra et straffbart forhold. På heleri finnes også en uaktsomhetsbestemmelse, slik at skyldkravet etter denne bestemmelsen er mye lavere. Men for den uaktsomme handling er også straffen lavere.

Da kan man se for seg at en gjenganger blir tatt med en del stjålne gjenstander hjemme hos seg. Han vet at straffen er ganske lik for han om han tilstår å ha stjålet dem som at han tilstår at han har fått dem fra en kompis som faktisk har stjålet gjenstandene. Ved å tilstå tyveriet skåner han kompisen sin for straff. Han tilstår å ha stjålet gjenstandene og saken blir, hvis man skal ta utgangspunkt i statistikken, avgjort som tilståelsesdom.

I slike tilfeller kan man stille spørsmålet om rettsvesen og påtalemyndighet er mer fornøyde med å ha fått noen straffet for handlingen enn å være sikker på at det er riktig person.

Et annet eksempel kan være de småkriminelle og rusavhengige. I slike tilfeller er det ofte små tyverier og enkle forbrytelser det dreier seg om. Dersom de blir tatt for noe er det flere ting som kan spille inn som grunn til at de kan tenkes å avgi tilståelser som ikke alltid er like holdbare.

For det første har nok de som har vært ”på kjøret” en god stund innfunnet seg med at de står svakt i forhold til troverdighet. Mange av dem mener nok at de ikke blir hørt uansett hva de sier. Dette kan medføre at de velger å tilstå de små forholdene.

For rusavhengige kan ofte behovet for ny rus spille inn i valget om å samarbeide med politiet. De vet ofte at å tilstå et forhold og å være samarbeidsvillig vil fremskynde saken deres og føre til at de tidligere blir ferdig med den og slipper ut. Det er nærliggende å tro at ikke

alle er like opptatte av å bruke masse tid og krefter på å bevise sin uskyld når de føler seg lite hørt og egentlig har sluttet å bry seg om så mye annet enn hvordan de skal skaffe seg den neste rusen.

I de organiserte kriminelle miljøene hender det ifølge intervjuobjektene at de kommer i situasjoner der feil mann tilstår, gjerne på bakgrunn av press fra resten av organisasjonen. Det hender at aktører lenger ned i systemet blir presset til å ta på seg skyld for andre. Dette gjelder ofte beslag for eksempel i en leilighet der politiet ankommer og finner narkotika. Det kan da hende at en av de innblandete påstår det er han som eier alt. Dette er saker der det er ekstremt vanskelig for politiet å vite om dette er sant eller ikke. Når det i tillegg gjelder små narkotikabeslag har politiet begrenset med ressurser til å legge ned mye tid og arbeid for å finne ut om alle slike tilståelser er holdbare eller ikke. Dette kan i noen tilfeller føre til at feil mann tar straffen.

I tilfeller der det gjelder sexkjøp ser vi svært sjeldent at noen blir tatt i det vi kaller fersk gjerning. Pågripelse skjer her ofte på bakgrunn av en spaning og en etterforskning og kundene blir da gjerne tatt enten på vei til eller fra situasjonen. I de fleste saker er det derfor liten tvil om at riktig person er blitt tatt.

I slike tilfeller er det nok en mulighet for at man i stor grad vil tilstå og betale et betydelig forelegg fremfor å gå inn i en rettssak for å bevise sin uskyld. For eksempel i Sør-Trøndelag er boten for overtredelse av straffeloven §202a angitt å være mellom 15 000 og 21 000 kr .

Det kan være mange grunner til dette. En av de største vil nok kanskje være skammen som er knyttet til den allmenne oppfattelsen av sexkjøp. Dersom noen blir tatt for å være på vei inn i en slik situasjon, selv om fakta ikke stemmer helt, vil det nok for mange være enklere å tilstå hendelsen og betale boten for at saken skal forsvinne i stillhet uten at noen får vite om det. En slik anklage som kommer ut i offentligheten kan på mange måter skade en per-

sons omdømme både i sosiale -, familiære -og jobbsammenhenger. Dersom saken går til rettssak er ofte skaden skjedd lenge før dommen kommer.

Når det kommer til spørsmålet om hvordan vi sikrer at tilståelsene er holdbare er det først og fremst den jobben som blir gjort under en etterforskning man blir nødt til å se på. Som nevnt er det hvilke bevis man har som kan støtte opp om en tilståelse som i første omgang er avgjørende.

9.3 Politiets metoder

Et annet spørsmål som den siste tiden har vært omdiskutert blant annet i media⁴³ er om politiets metoder under blant annet avhør, er holdbare. Hvor skal man trekke grensene for hvor langt politiet skal kunne strekke seg for å få frem sannheten i et avhør og hvordan kan vi kontrollere dette.

Diskusjonen har i hovedsak dreiet seg om hvordan politiet oppfører seg overfor den mistenkte. Det har kommet kritiske spørsmål om metodene som er i bruk for å få de mistenkte til å forklare seg og enda bedre, tilstå. Hvor skal man sette grensen for hva som er tillatt og hva er de eventuelle konsekvenser dersom man går for langt.

Det kan herske liten tvil om at det man ønsker når man innkaller en mistenkt til avhør er at han skal tilstå de punkter han er anklaget for. Dette må i hovedsak være det beste utfallet. Likevel ser vi at innenfor noen grupper i politiet er det ikke alltid at tilståelse er første prioritet.⁴⁴

---

⁴³ Se for eksempel Rachlew, Plot

⁴⁴ Se punkt 8.3.3

En del av kritikken er rettet mot for lange avhør og behandlingen av den mistenkte. Med lange avhør og stort press fra avhøreren blir den mistenkte svært sliten, spesielt mentalt. Avhør oppleves i seg selv som en svært overveldende og presset situasjon. Kritikken går ut på saker der man har oppnådd tilståelser, men der de i ettertid er trukket tilbake. Grunnene for dette er gjerne at den mistenkte har følt seg presset til å tilstå eller at han rett og slett er så utslitt at han sier hva som helst for å slippe ut av avhørssituasjonen.

”Norske politietterforskere har i skjul jobbet med avhørsmetoder preget av skitne triks og manipulasjon. Hensikten var å få mistenkte til å tilstå alvorlige forbrytelser”⁴⁵

Dette sier politietterforsker Asbjørn Rachlew i en artikkel i dagbladet tidligere i år. Rachlew arbeider i dag som rådgiver for politiets avhørere i store straffesaker.

---

⁴⁵ Se Rachlew, Plot

10 Oppsummering

10.1 Holdbarhet

Det finnes eksempler på at både tilståelser og måten vi behandler dem på kan være feilaktige. For eksempel har vi kjente saker som Moen og Tengs sakene, der tilståelsen i ettertid har vist seg å være feilaktige og at de siktede derfor er blitt feilaktig dømt. Dette trenger ikke å bety at systemet i seg selv ikke er holdbart, det trenger bare å bety at det er rom for forbedring. Det er derfor viktig at rettssystemet og lovverket stiller krav til hvordan bestemmelsene i loven skal anvendes. Når det kommer til tilståelsen og hvordan denne er behandlet i lovverket er det flere eksempler på hvordan bestemmelsene tar sikte på å sikre at tilståelsen er holdbar. Eksempler på dette er kravet om ”uforbeholden tilståelse” i straffeprosessloven § 248 om tilståelsesdom og straffeloven § 59,2 om tilståelsesrabatt. Vi ser her at det stilles krav til at i tillegg til tilståelsen skal saken for øvrig vær så godt opplyst at det ikke skal kunne være tvil om at tilståelsen er holdbar.

10.2 Tilståelser i praksis

Det er spennende å se hvordan politiet innenfor enkelte grupper har ulikt syn på tilståelsens betydning. De som arbeider med noen av de alvorligste sakene mener at tilståelse ikke lenger har en så viktig rolle i arbeidet for å bekjempe kriminalitet.

Noe av det de legger mest vekt på er de kriminelles samvittighet, altså motivet de har for å tilstå. Politiet mener de kriminelle ikke er interessert i å tilstå noe mer enn de forhold de allerede vet at politiet kan bevise. Dette er et godt eksempel på det som i oppgaven betegnes som en ”skrittvis tilståelse”. Ifølge politiet går de aldri til pågrepelse av et ”mål”, altså en av de som ofte sitter på toppen i en organisert kriminell organisasjon, uten å ha en tilnærmet vanntett sak mot vedkommende. På bakgrunn av denne informasjonen og med viten om hvor stor kunnskap denne typen kriminelle har om politiets arbeid og rettssystemet,

er det mest nærliggende å tro at det heller vil være en ”forhandlingstilståelse” som oftest ville forekomme. Man skulle tro at de når de faktisk er pågrepet ville prøve å gi en uforbeholden tilståelse eller i alle fall bruke tilståelsen for å forhandle om sin egen stilling og prøve å påvirke straffeutmålingen.

På den annen side ser vi at politistudentene har en helt annen oppfatning av tilståelsens betydning i det praktiske arbeid. De lærer at tilståelsen er en viktig brikke i politiets arbeid og mener at tilståelse fra siktet/mistenkt ofte er et mål i etterforskningen.

Den samme oppfatningen finner vi hos politibetjent H, også hun sier at tilståelsen i utgangspunktet er det hun jobber for i sine saker. Hun mener at tilståelsen er svært viktig og skal tillegges mye vekt spesielt i etterforskningen.

Det vi ser her er tilståelsen er viktig også i praksis, men vi ser også at denne oppfatningen er annerledes hos de som arbeider med de mest alvorlige sakene. Dette på grunn av hvordan den alvorligste kriminaliteten har utviklet seg den siste tiden og at det som de sier er farlig for den siktede å tilstå for politiet eller i retten.

10.3 Utvikling

Ut ifra informasjonen som kommer fra politiet ser vi en interessant utvikling i tilståelsens betydning. Både T og E mener at tilståelsen i den type saker de arbeider med, hadde mye større betydning tidligere. Dette er først og fremst fordi de nå har flere og bedre metoder for å samle og sikre bevis mot den siktede. De har nå, i motsetning til tidligere større mulighet til å bruke elektroniske spor i etterforskningen. Med elektroniske spor menes blant annet telefonavlytting, elektronisk sporing av biler, videoovervåkning osv.... Slike spor gjør både etterforskningen og samling av bevis enklere for politiet. På bakgrunn av dette er politiet derfor ikke like avhengig av forklaringer og tilståelser fra den siktede. I tillegg til at det nå er enklere for politiet å samle og sikre bevis i saker, mener de også at det er vanskeligere og få de/den siktede til å tilstå nå enn det var før. De kriminelle viser ifølge politiet

liten form for anger for de handlinger som er begått og har sjelden behov for å gjøre opp for seg i form av å forklare seg om det de vet i en sak.

Et annet interessant poeng som kommer frem er at politiet sier de i mange tilfeller vil hindre den siktede å tilstå eller å forklare seg. Det er fordi de tyngste kriminelle miljøene gir så alvorlige represalier til ”tystere” at det i ytterste konsekvens kan sette den siktede i livsfare.

De kriminelle tilegner seg hele tiden kunnskap om hvordan de kan skaffe informasjon om hvem som sier hva til politiet

Konsekvensene av en slik utvikling kan, satt på spissen, føre til at ingen lenger vil eller tør å samarbeide med politiet. Selv om T og E mener at deres arbeidsmetoder går ut på å sikre nok bevis i saken til domfellelse uavhengig av tilståelsen, understreker begge at uten tilståelser, forklaringer og tips fra de kriminelle har de ingen mulighet til å utføre sitt arbeid, og å bekjempe kriminalitet.

At de også oppfatter at det ofte er siktedes forsvarer som fraråder sin klient til ikke å forklare seg eller samarbeide med politiet er betenkelig. At en forsvarer i utgangspunktet skal gjøre det de tenker er best for sin klient er forståelig, men likevel hvis dette er en generell oppfatning av hvilken retning utviklingen tar, kan dette være uheldig.

10.4 Tilståelsesrabatten

Vi kan se at tilståelsesrabatten kommer til anvendelse i alle typer saker, men man kan nok si at den kanskje har størst virkning på de mer alvorlige saker i og med at strafferammen her som oftest er større. Likevel er dette en interessant utvikling i forhold til det politiet sier om at det i de alvorligste sakene ikke er like viktig med en tilståelse som i de mindre alvorlige sakene. I denne sammenheng kommer det derfor frem at politiet ønsker at bestemmelsen om tilståelsesrabatt kan utvides slik at de som bidrar med opplysninger i en sak enten for egen del eller om andre innblandede, skal kunne skjermes slik at de kan gis rabatt uten

at deres direkte tilståelse må ligge til grunn. Her foreslår politiet alternativer som å gi mulighet til å anonymisere vitner eller at retten kan bygge på tilståelser gitt til politiet uten at dette må komme frem i en rettssak, og videre å kunne gi disse muligheten til å få betalt for de opplysningene de kommer med. Dette er noe av det som skal til for å kunne beskytte de som faktisk vil tilstå å gjøre opp for seg, men ikke tør på grunn av hvilke konsekvenser dette vil få i miljøet i ettertid. På denne måten vil også tilståelsen kunne brukes mer i politiets arbeid også i de mer alvorlige saker.

11 Kilder

11.1 Skriftlige kilder

Andenæs, Johs (2010) *Norsk straffeprosess* (4 utg) Universitetsforlaget Oslo

Bekken, Harald. Tidsskrift for strafferett nr. 3/2007

Bjerke, Kristian og Eirik Keiserud (2001) *Straffeprosessloven kommentarutgave Bind 3* (3. utg) Universitetsforlaget, Oslo

Eskeland, Ståle (2006) *Strafferett* (2. utg) J.W Cappelens Forlag a.s., Oslo

Matningsdal, Magnus og Anders, Bratholm (2003) *Straffeloven kommentarutgave* (2. utg) Universitetsforlaget, Oslo

NOU 2003:15 ”Fra bot til bedring”

NOU 2006:10 ”Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter”

Ot. Prp. Nr. 81 (1999-2000) ”om lov om endring i straffeloven og straffeprosessloven (bruken av varetektsfengsling m.v.)”

Pressemelding nr. 53/2010 fra Justis og beredskapsdepartementet

Rachlew, Asbjørn, ”En ærlig sak”, intervju i Plot nr. 2/2013 s. 38-57

”Rett på sak” nr. 2/2012

Riksadvokaten, rundskriv nr. 3/2007. Oslo den 7 mai 2007

Riksadvokaten, rundskriv nr. 2250/1989. Oslo den 17 november 1989

11.2 Muntlige kilder

E, D. Polititjenestemann ved gruppen for organisert kriminalitet, ved Asker og Bærum politidistrikt, intervju onsdag 06.03.2013

H, A. Politibetjent 1, ordensavdelingen ved Sandvika politikammer, intervju onsdag 27.03.2013

M, L. Politistudent ved politihøyskolen i Kongsvinger, intervju lørdag 23.03.2013

S, S. Politistudent ved politihøyskolen i Kongsvinger, intervju fredag 22.03.2013

T, K. Polititjenestemann ved gruppen for organisert kriminalitet, ved Asker og Bærum politidistrikt, intervju onsdag 06.03.2013

11.3 Rettspraksis

Rt. 1929. S. 367

Rt. 1929. S. 1132

Rt. 1960. S. 1358

Rt. 1999. S. 243

Rt. 2002. S. 993

Rt. 2004. S. 1287

Rt. 2005. S. 559

Rt. 2006. S. 46

Rt. 2006. S. 669

